

URTX

L'

ENSENYAMENT A TÀRREGA

(1930-1939) (4)

Joan Novell i Balagueró

L' ENSENYAMENT

A TÀRREGA (1930-1939) (4)

**Joan
Novell i Balagueró**

Doctor en història.
Director Pedagògic
d'Educació
Secundària del Col·legi
Sant Josep de Tàrrega

La llarga experiència dictatorial del general Primo de Rivera havia desgastat enormement la monarquia a finals dels anys vint. Malgrat l'estratègia monàrquica d'intentar un retorn al constitucionalisme de la Restauració, l'oposició antidinàstica s'havia reunit a Sant Sebastià, l'agost de 1930, i havia arribat a un acord difícil però unitari per enderrocar la dinastia borbònica, proclamar la república i, alhora, reconèixer la identitat històrica de Catalunya.

La convocatòria de les eleccions municipals del Govern de l'almirall Aznar, previstes pel dia 12 d'abril de 1931, esdevingué la gran oportunitat històrica per a les forces de l'oposició al règim monàrquico-militar. El procés electoral exigí un gran esforç d'organització, de propaganda i de selecció de milers de candidats molt superior a les possibilitats d'uns agrupaments polítics sorgits de la clandestinitat. A Catalunya, les forces més significatives s'aglutinaren entorn de la històrica Lliga, monàrquica, conservadora i nacionalista, vinculada al maurisme peninsular (1), ambdues forces identificades amb la coalició Centre Constitucional; l'Esquerra Republicana de Catalunya, nascuda el 1931 de la fusió dels partits Estat Català de Francesc Macià, el Partit Republicà Català de Lluís Companys i el Grup l'Opinió encapçalat per Lluhí i Vallescà; i l'Acció Catalana Republicana, partit creat al març de 1931 a partir de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya (2).

La ciutat de Tàrrega havia tingut una experiència política força reeixida durant la Restauració, i especialment les dues primeres dècades del segle XX. Així doncs, després de l'obligat parèntesi de la dictadura, ben aviat es donaren les primeres manifestacions de caire democràtic. A finals de març de 1931, al teatre Ateneu, Pere Robinat Cases va fer la presentació de la candidatura municipal d'Acció Catalana Republicana (3), com una alternativa liberal, catalanista, d'evidents conviccions reli-

gioses i de centre. Paral·lelament, la Unió Republicana de Tàrrega aglutinà, en la seva llista, un ventall de candidats que anaven des del sector més proper a Esquerra Republicana de Catalunya fins al més compromès amb l'obrerisme comunista del futur Bloc Obrer i Camperol. Alhora, i gairebé a correuita, els homes més significatius de la burgesia industrial i comercial de la ciutat confeccionaren la Candidatura Popular, no vinculada a cap formació política legalment constituïda, amb un programa fonamentat en el desig de treballar per Catalunya i per una «Tàrrega moderna, ben organitzada i digna dels nostres temps» (4).

Els resultats electorals del 12 d'abril de 1931 donaren el triomf a les coalicions republicanes a les principals ciutats de província de l'Estat, i a Catalunya el partit Esquerra Republicana de Catalunya guanyà en la gran majoria de municipis de les quatre circumscripcions.

Curiosament, a la circumscripció de Lleida, el 41 % dels candidats van ser proclamats a través de l'article 29 de la Llei Electoral, o sigui, sense necessitat de celebrar eleccions. Això vol dir que en el 25 % dels municipis de la província –90 en tota– no hi hagué votacions. I en 72 d'aquests municipis s'havien presentat candidatures úniques d'ERC (5).

Aquests resultats, desencadenaren arreu de l'Estat un moviment popular inesperat, extens i imparabile, el qual fou immediatament aprofitat per les forces signants del Pacte de Sant Sebastià per proclamar, ací i allà, la república. El poder establert i la mateixa monarquia, davant els esdeveniments, decidiren transferir poders i preparar l'exili d'Alfons XII. Mitjançant, doncs, aquest procés revolucionari, no violent, Catalunya aconseguí, finalment, el reconeixement de la Generalitat Provisional presidida pel líder d'ERC, Francesc Macià. Era el 21 d'abril de 1931.

A Tàrraga la Candidatura Popular aconseguí nou regidors, Acció Catalana Republicana n'obtingué tres i ERC es quedà amb un. La ciutat iniciava així una trajectòria política genuïna, forta, diferent de la majoria de ciutats catalanes, però que era una resposta força coherent a la seva identitat cultural i social.

1. LA POLÍTICA EDUCATIVA DEL PRIMER BIENNI REPUBLICA (abril de 1930 - novembre de 1933).

Feia anys que arreu del país s'aixecaven veus a favor de la reforma educativa. Les escoles nacionals de primària acollien un 50 % dels nens i nenes entre 6 i 12 anys i no arribaven a una seixantena les escoles graduades en tot l'Estat. Les greus mancances de l'escola pública les havien intentat pal·liar, en part, les congregacions religioses i els centres educatius d'iniciativa privada. En realitat, però, les velles idees del regeneracionisme costista s'havien trobat, en un primer terç del segle XX massa inestable políticament, amb greus mancances econòmiques i amb una manca de sensibilitat educativa que abastava amplis sectors rurals i urbans.

Amb la proclamació de la república s'instaurà un govern provisional encapçalat per Niceto Alcalà Zamora i puntualment per Manuel Azaña. Marcel·lí Domingo fou nomenat ministre d'Instrucció Pública, i Rodolfo Llopis esdevingué director general d'ensenyança primària. La ideologia d'aquest govern, que en definitiva va impulsar la constitució republicana, descansava en les idees polítiques del socialisme radical i en els ideals educatius de la Institución Libre de Enseñanza. Així, intentaren impulsar una educació pública, estatal i gratuïta, desvinculada totalment de les institucions religioses i laica, unificada en els nivells obligatoris, racionalista i amb una gran fe amb la ciència, liberal, impulsora de la coeducació en l'ensenyament secundari, afavoridora del bilingüisme i de l'ensenyament d'idiomes estrangers, i altres postulats considerats avançats i alhora innovadors. No cal dir, però, que una cosa era la filosofia política d'una educació moderna que varen voler materialitzar aquells grans intel·lectuals de la república i altra, ben diferent, la realitat sociològica, religiosa, cultural, econòmica, de manca d'escoles i d'homes i dones preparades per al mestratge d'infants i d'adolescents (6). A nivell espanyol, l'escola pública escolaritzava el 51,67% dels alumnes, les congregacions religioses el 8,04% i les escoles privades el 43,67%. A Catalunya, davant les mancances històriques de l'escola estatal, s'havien creat nombroses escoles d'iniciativa social i també de caire religiós. Així, l'any 1932, l'escola pública tenia el

37,79% dels alumnes escolaritzats, les congregacions religioses el 14,86% i la iniciativa privada el 47,35 % (7).

Tots els historiadors estan d'acord a afirmar que els governs del bienni republicà varen dissenyar i legislar un ambiciós projecte de reforma del sistema educatiu, reforma en què es trobaven els vells principis del liberalisme espanyol, la pedagogia avançada dels homes institucionalistes i també el radicalisme educatiu del socialisme històric (8).

Al marge dels conflictes sorgits immediatament després de la proclamació de la república entre Catalunya i Madrid, les relacions personals entre Francesc Macià, president de la Generalitat i Niceto Alcalà Zamora, president del Govern Provisional de la República, eren molt bones. A més d'una consolidada amistat, hi havia també una evident convergència política. Aquesta entesa restà afavorida, en matèria educativa, en ocupar el ministeri d'Instrucció Pública Marcel·lí Domingo, mestre català i peça clau a l'hora d'establir l'acord d'una Generalitat autònoma per a Catalunya, presidida pel líder del partit guanyador a les eleccions municipals de 1931 (9).

Encara que la Generalitat no tingués, evidentment, cap tipus d'atribució en matèria educativa, el primer decret del Govern Provisional, amb data 29 d'abril de 1931, regulà el bil·l·güisme a les escoles catalanes (10).

Mesos més tard es publicaren dos decrets concedint, per una part, l'autonomia a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona –15 de setembre–, i per altra, la creació de l'Institut Escola de Barcelona –29 de setembre de 1931–. La ideologia educativa que es pretenia legitimar a través de la constitució va tenir un preàmbul ben primerenc, en el decret de 6 de maig de 1931, en el qual s'imposava la llibertat religiosa a totes les escoles de l'Estat (11). Al cap de pocs dies, el decret de 21 de maig establia que totes les persones que exercien la docència a l'educació primària havien de tenir el títol de mestre, i el de llicenciat si exercien a l'educació secundària. El corollari, però, quedà plasmat en els articles 26 i 48 de la constitució republicana aprovada per les Corts el 8 de desembre de 1931, i promulgada el dia següent, segons els quals es prohibia l'exercici de la docència als Ordes Religiosos i es declarava, alhora, que l'ensenyança seria laica (12). A principis del 1932, el govern dissolgué la Companyia de Jesús i es nacionalitzaren les seves escoles. L'any següent, amb data 2 de juny de 1933, es va promulgar la Llei de Confessions i Congregacions Religioses, segons la qual s'ordenava el tancament dels col·legis religiosos d'acord

amb el següent calendari: les aules d'ensenyança secundària ho havien de fer abans del dia 1 d'octubre de 1933 i les d'ensenyança primària abans del dia 1 de gener de 1934. Amb tot i que s'havia aprovat per llei de 22 d'octubre de 1931 el pla de construccions escolars, segons el qual s'havien de construir més de 27.000 escoles en quatre anys, les dificultats financeres i l'enfrontament radical de l'Església oficial i de molts ciutadans catòlics crearen greus problemes al Govern republicà, al mateix temps que s'afavorí un clima de fortes crispacions, d'enfrontaments socials i, en definitiva, de radicalització política.

1.2 LA SITUACIÓ ESCOLAR A TÀRREGA

La proclamació de la república fou per a la ciutat motiu de joia i alhora de preocupació. Joia perquè Catalunya estava recobrant la seva identitat històrica i la seva llengua; preocupació, perquè els plantejaments polítics i ideològics dels guanyadors no eren, precisament, els de la candidatura que obtingué majoria absoluta al govern municipal. Era força evident que s'albiraven temps d'incertesa sovint continguda.

A nivell educatiu, el 80 % dels infants i joves de la ciutat estaven atesos en importants i consolidats centres religiosos, la qual cosa explica l'escassa preocupació de les diferents corporacions municipals per ampliar l'oferta de l'ensenyament estatal. I fou amb la política educativa de la república quan s'estronejà de ple aquesta trajectòria educativa. Amb tot i les grans tensions socials que aparegueren durant el primer bienni republicà, la ciutat va saber interpretar i canalitzar les dificultats que s'apropaven ampliant considerablement i modernitzant l'oferta de les escoles públiques.

1.2.1 LES ESCOLES NACIONALS, LA CONCESSIÓ D'ESCOLES GRADUADES I LA CONSTRUCCIÓ D'UN NOU GRUP ESCOLAR

Les escoles públiques, com sempre, continuaven oferint els seus serveis en locals sense massa condicions, arrendats i mantinguts per l'Ajuntament.

L'escola de pàrvuls, del carrer de Sant Joan, acollia els nens i nenes entre tres i cinc anys. Es tenen poques notícies d'aquesta escola, la qual estava atesa, a partir del dia 15 de gener de 1929, per Carme Burqueta. Necessàriament havia d'ésser una aula amb pocs alumnes i, segons una notícia esporàdica de la correspondència municipal, a l'agost de 1932 sem-

bla que no hi havia parvulista (13). De fet la ciutat tenia una mitjana d'uns 260 parvulets. I si es considera que una bona part d'ells es feien grans a casa seva, atesos per les pròpies mares i padrines i, a més, es té en compte que restaven obertes les guarderies de les monges de l'hospital, la de les de la Vetlla, la del Col·legi Sant Josep i la del Modern Liceu, la població dels més menuts quedava molt repartida. Cal pensar que, malgrat algun moment puntual en què potser va restar sense mestra, el parvulari públic es va normalitzar fins aconseguir una matrícula de més de seixanta alumnes, entre nens i nenes, l'any 1933. Sembla que Teresa Mor n'era la mestra.

L'escola de nens, instal·lada al carrer Ponent, passava per un mal moment. El seu titular, Pere Martorell Pané, mestre de Vilagrassa durant molts anys, hagué d'iniciar la seva activitat docent a Tàrrega el setembre de 1930. Era gran i amb poca salut, la qual cosa explica la situació en què es trobava la seva aula (14). Va morir el dia 26 de novembre de 1931, a l'edat de 62 anys. Sembla que de moment no es nomenà mestre titular, ja que durant el curs 1932-33 consta com a interí Manuel Benet Ortíz, amb un grup de 44 nens (15). Al febrer de 1933 l'ajudaven Lluís Bosch i Norbert Oriol, ambdós estudiants de magisteri. Al setembre de 1933 s'havien matriculat més de seixanta alumnes i, encara que no s'hagi pogut documentar la dada de la presa de possessió, sembla evident que aquell curs s'inicià amb el mestre titular, Josep Lorda.

L'escola de nenes començà la dècada dels anys trenta sota la direcció de la seva mestra titular, Maria Ventura Pedrol Castellà. El curs 1932-33 tenia una matrícula de 44 nenes. Algunes notes escrites deixen entreveure la preocupació de Pedrol per la manca de puntualitat i les absències d'algunes de les seves alumnes. Aquest fet el constata Lluís Agell, regidor de l'Ajuntament, en l'acte de repartiment de premis, al mes de novembre de 1931. En aquesta mateixa ocasió, el dit regidor felicità a la mestra pel «seu desvetllament en pro de l'ensenyança» (16). Durant el curs 1932-33 apareixen documents municipals signats pel la mestra de l'escola de nenes Elena Planes, com a substituïda de Maria Ventura Pedrol (17). A partir del setembre de 1933 la titular fou Pietat Teixidó.

Amb l'adveniment de la república s'havien d'acabar les mancances històriques de les escoles estatals de la ciutat. El primer pas sembla que el varen donar els regidors del grup Acció Catalana Republicana, Pere Robinat, Pere Grau i Antoni Vila, al presentar a l'Alcalde una instància demanant la constitució d'una comissió que activés la construcció d'un grup esco-

lar (18). En la sessió municipal del 30 de maig s'acordà constituir la dita comissió i en la del 20 de juliol es va llegir el decret, amb data 10 de juliol, del Ministeri d'Instrucció Pública, que concedia a Tàrrega dues escoles graduades de tres seccions cadascuna, les quals s'havien de poder inaugurar a començaments del curs 1931-32 (19). Immediatament es va constituir una comissió amb l'objectiu de cercar locals per poder-hi ubicar les sis aules i demanar el corresponent assessorament a l'inspector d'ensenyament primari de la província. Després d'haver recorregut la ciutat a la recerca de locals, s'acceptà l'oferta desinteressada d'Antoni Secanell, el qual posava a disposició de l'Ajuntament l'immoble de la seva propietat, de la plaça de Francesc Macià (avui plaça del Carme). Amb pressa, s'elaborà un projecte d'obres per remodelar el dit edifici d'acord amb la normativa escolar vigent. El pressupost presentat pel paleta targarí Ramon Sala, sumava un import de 50.000 pessetes. Paral·lelament, s'havien iniciat gestions per la compra del terreny on es pensava construir les noves escoles, així com també s'havia encarregat el respectiu projecte a l'arquitecte Josep Florensa. Coneixedor el ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, de l'obra que l'Ajuntament de Tàrrega tenia previst realitzar, restà molt satisfet i aprovà el projecte, deixant sense efecte els terminis establerts en el decret de creació de les escoles graduades. També s'acceptà la disponibilitat del municipi de costejar el 30% de les obres. Així

les coses, el consistori desestimà les obres previstes a cal Secanell, malgrat que això significués el retard d'un parell de cursos de la implantació de les escoles públiques graduades. Totes aquestes gestions es varen fer entre juliol i novembre de 1931 (21).

A partir del desembre de 1931, la màxima preocupació municipal va girar entorn del finançament de les noves escoles. Després del desencís provocat per la no-inclusió als pressupostos de l'Estat de 1932 del projecte de les escoles graduades de Tàrrega, es va rebre amb joia, al febrer de 1932, la comunicació del director general de primera ensenyança concedint una subvenció de 80.000 pessetes, que es faria efectiva després d'acabades les obres del nou grup escolar. Després d'haver convocat reunions amb les diverses entitats targarines i esdevenir un punt preferent en gairebé totes les sessions municipals, finalment, en la sessió de l'Ajuntament del dia 14 de març de 1932, s'aprovà el projecte de finançament del grup escolar impulsat pel grup municipal d'Acció Catalana Republicana. El cost total de l'obra s'havia pressupostat en 227.000 pessetes i el seu finançament quedà desglossat de la següent manera: 80.000 pessetes aportades per l'Estat i la resta finançada per l'Ajuntament, mitjançant un crèdit, l'import del qual seria consignat en els pressupostos municipals dels anys 1933, 1934 i 1935 (22). En quedar deserta de primera subhasta pública, l'Ajun-

Nou edifici de les Escoles Públiques graduades de Tàrrega.

Fotografia: Gómez Grau. Servei d'audiovisuals de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida

tament decidí incrementar en un 10 % el nou plec de condicions, el qual fou concedit a un constructor vigatà en la segona subhasta del dia 26 de juliol. Aquest retard no va permetre la cerimònia de col·locació de la primera pedra durant la Festa Major de maig. Malgrat haver-se programat el mateix acte per la Festa Major de setembre, s'hagué de suspendre, a darrera hora, en no poder-hi assistir Marcel·lí Domingo, ministre d'Agricultura, tal com era previst. Tot aquest procés va retardar la construcció de les noves escoles, fet que va servir a l'oposició municipal més radical per atacar a l'alcalde Francesc Fité d'obstaculitzar descaradament la consolidació de l'escola pública, sempre en benefici dels col·legis confessionals, els quals, per imperatiu constitucional, havien de tancar (23). El curs escolar 1933-34 hagué de començar encara a les aules de les velles escoles, ja que el nou grup escolar s'inaugurà al gener de 1934.

1.2.2 LES ESCOLES PRIVADES

Hom suposa que la implantació del nou règim republicà hagué de provocar un daltabaix en l'Administració pública, i més encara en la catalana davant l'estratègia política d'una possible identitat autonòmica. Possiblement aquesta realitat pugui explicar les mancances documentals de les tradicionals visites a les escoles dels inspectors de torn. Així doncs, la manca d'aquesta documentació dificulta el coneixement precís d'algunes petites escoles de pis que possiblement varen continuar funcionant. Tampoc no s'han pogut trobar notícies sobre el Col·legi Sant Antoni d'Antoni Mill, que va funcionar durant la dècada dels anys vint (24).

El dia 5 de juny de 1930 va morir Lluís Plassa i Olivé, vidu de Remei Estruch Margarit, director i propietari de l'Acadèmia Comercial. Passades les vacances d'estiu, el seu fill, Lluís Plassa i Estruch, com a nou propietari i director de l'acadèmia, oferia classes de primera ensenyança elemental i superior; classes de comptabilitat, mecanografia, càlcul mercantil, francès, correspondència, geometria i dibuix; classes per a senyorettes; classes per a obrers de vuit a nou del vespre. A més de dirigir l'escola, Lluís Plassa participà activament en la política local. En les eleccions municipals del 13 de gener de 1934 es presentà com a candidat suplent de la coalició Front Republicà Obrer i al juny de 1936 fou incorporat a l'Ajuntament, on romangué, quasi ininterrompudament, fins al gener de 1939.

El Modern Liceu de Miquel Puig va desenvolupar una important activitat acadèmica ben acollida i qualificada fins a l'estiu de 1933, que fou adquirit per l'Escola Pia per poder-hi im-

partir el batxillerat a partir del curs 1933-34. El col·legi l'havia obert Miquel Puig l'any 1927 i durant el primer bienni republicà tenia una aula de parvulari i impartia l'ensenyament primari, el comerç, el batxillerat, classes de magisteri i de peritatge i professorat mercantil. A més oferia classes de mecanografia, francès, anglès, dibuix i pintura, música i repàs. Tenia un petit internat i l'ensenyament era mixt. Durant un temps va editar la revista escolar Petit Liceu i, per les notícies aparegudes a la premsa setmanal, els seus alumnes aconseguien notables qualificacions en els exàmens lliures que periòdicament realitzaven. A l'estiu de 1933 Miquel Puig va vendre la seva escola als pares escolapis, els quals havien de deixar d'impartir el batxillerat el proper curs 1933-34. A partir d'aquell moment, Miquel Puig s'integrà com a professor al claustre del nou centre de batxillerat, constituït per un equip de pares escolapis, sense hàbit, amb titulació universitària (25).

1.2.3 ELS COL·LEGIS DE LES MONGES

El Col·legi Sant Antoni de l'hospital de les germanes carmelites continuà escolaritzant nens i nenes de tres a vuit anys. Segons els cens escolar sol·licitat per l'Ajuntament, el juliol de 1933 tenia una matrícula global de 146 alumnes distribuïts de la següent manera: 46 parvuls (15 nenes i 31 nens) i 100 alumnes entre sis i vuit anys (77 nenes i 23 nens) (26). Sembla que havia disminuït lleugerament la seva matrícula en relació a la dels anys vint. La comunitat de religioses va continuar desenvolupant la seva tasca educativa i assistencial, sense cap tipus de protagonisme, fins al mes de juliol de 1936, en què deixà d'existir definitivament. Aquesta escola va estar atenent els nens i nenes més necessitats de la ciutat durant 74 anys.

Les germanes descalçes de la vetlla, a més de la seva principal vocació de cuidar els malalts a domicili, havien obert unes aules de parvulari a les mateixes dependències del seu convent. El nom oficial del centre era el col·legi Montserrat. L'any 1933 tenien 55 alumnes matriculats, amb 25 nens i 30 nenes.

El Col·legi Sant Josep de les germanes carmelites de la caritat era l'escola amb més alumnes de la ciutat. El curs 1932-33 en tenia 257, entre els quals hi havia una vintena de noies internes procedents d'una colla de pobles propers a Tàrraga: Barbens, Castellserà, la Guàrdia, Anglesola, Verdú, el Talladell, la Mora, Fonolles, la Figuerosa, Conill i Altet. El col·legi era de nenes amb l'excepció del parvulari. L'educació primària era graduada i també hi havia nivells a les classes de cultura gene-

ral. A més s'impartien classes de labors, pintura, música, tall i confecció, brodats, etc. per a aquelles noies que, havent acabat l'escolarització, volien tenir coneixements d'algunes activitats pròpies de la casa o bé conrear determinades afeccions. L'Escola Dominical continuà la seva activitat tradicional dirigida per les noies exalumnes de la Guàrdia d'Honor. Les tardes dels diumenges i dels dies festius, les noies que treballaven i no havien tingut l'oportunitat d'una bona escolarització podien aprendre a llegir, a escriure, a comptar i altres activitats pròpies de la seva feina. Evidentment, l'activitat docent restava complementada per un calendari de celebracions religioses periòdiques. Hi havia noies que no deixaven el col·legi fins a les vigílies del seu casament. Així, sense triumfalisme, i posant el col·legi al servei de les famílies, les germanes restaven preocupades i amatents davant les amenaces a l'escola confessional que l'època republicana anava engendrant. El fet de tenir l'edifici escolar en propietat i impartir només ensenyament primari va permetre a les germanes restar un xic al marge de la polèmica municipal que hagueren de sofrir els pares escolapis. A partir del més de juliol de 1936 el Col·legi Sant Josep va ser incautat i es va convertir en seu del Comitè Local de Milícies Antifeixistes; uns mesos més tard, en dependències de l'Ajuntament, i el 1938 s'utilitzà com a caserna militar de l'exèrcit republicà.

1.2.4 LES ESCOLES PIES

La virulenta polèmica que aixecà arreu la promulgació de la constitució republicana també tingué un ampli resó en el col·lectiu targarí. La historiadora Glòria Coma ha sabut descriure encertadament la polarització social de la ciutat en el seu llibre *La Segona República a Tàrraga*. Entre altre coses, diu el següent: «L'Església formava una part molt important de la vida dels targarins dels anys trenta (...). Durant l'any 1932, diferents col·laboradors van escriure a la premsa local a favor o en contra de l'actitud del Govern respecte a l'Església i a la llarga el tema identificà políticament i socialment dos amplis sectors antagònics a la ciutat: els sectors catòlics de dretes i un heterodox grup d'expressió anticlerical i de defensa del laïcisme, que reuní les esquerres republicanes i obreristes. La ideologia d'uns i altres tingué un canal propi d'expressió escrita en dos setmanaris locals: *Acció Comarcal* (de dretes) i *Crònica Targarina* que s'anà identificant progressivament amb les esquerres republicanes (...). Enmig d'aquests dos fronts, un Ajuntament de dretes que havia manifestat la seva adhesió a la república, però que al mateix temps, sentia, irremeiablement, inclinació per aquells sectors que combatien a les Corts

les noves lleis que dictava una majoria profundament anticlerical. De fet la seva situació era delicada» (27). Realment era així.

Com és sabut, els pares escolapis ocupaven l'antic convent de la Mercè, propietat municipal des de la desamortització eclesiàstica de 1835. Aquest immoble havia servit per a tot. Fou l'any 1883 quan es va remodelar, en part, per poder acollir la comunitat escolàpia encarregada d'obrir un col·legi d'ensenyament primari i secundari, a petició i d'acord amb l'Ajuntament (28). Se signà un conveni d'una durada de 99 anys, segons el qual, entre altres coses, el municipi faria una aportació de cinc mil pessetes anuals i els pares escolapis escolaritzarien gratuïtament a tots els alumnes d'ensenyament primari de Tàrraga. El mateix dret tindrien els de secundària, tot i que es va acceptar el poder-los demanar una petita quota en concepte de despeses generals de l'escola (29).

La forta campanya contra l'ensenyança religiosa i d'una forma especial contra l'ajuda municipal a l'Escola Pia, tant per l'aportació monetària com per la cessió d'un immoble de propietat municipal, es desencadenà a partir del desembre de 1931 amb l'aprovació de la constitució republicana. A partir d'aquell moment el grup més radical de la ciutat inicià una campanya de desqualificació política contra la majoria municipal pel seu menyspreu a l'article 26 de la constitució, que deia, en un paràgraf de l'article citat, que «El Estado, las regiones, las provincias y los Municipios, no mantendrán, ni auxiliarán económicamente a las Iglesias, Asociaciones e Instituciones religiosas...»(30). Els líders més destacats de les esquerres republicanes i obreristes de la ciutat se sentien terriblement incòmodes amb un sol regidor a l'Ajuntament quan a la resta de Catalunya i de l'Estat tenien tot el poder a les seves mans. Davant d'aquesta situació, l'endarreriment en la construcció del grup escolar i el retard legal en implantar les escoles nacionals graduades era interpretat com una política municipal afavoridora de l'ensenyança religiosa que, constitucionalment, havia de desaparèixer. Tothom sabia que darrera Francesc Fité i del seu equip de govern hi havia molta gent que estimava les institucions religioses en què els seus pares i ells mateixos s'havien educat, i també hi estaven confiant l'educació dels seus fills i néts. No cal dir que van fer tot el que van poder per evitar la persecució i la injustícia que s'intentava legitimar contra l'Església i les seves escoles. La majoria del targarins varen entendre que ni democràticament ni socialment es podia justificar l'anticlericalisme. Es evident que la polarització ideològica que es

donà a la ciutat va trobar en l'àmbit escolar el referent de la seva lluita irreconciliable.

En plena crisi política del Govern de l'Estat, i després de cinc mesos de discussió del projecte, el dia 17 de maig de 1931 es votà a les Corts la Llei de Confessions i Congregacions Religioses que prohibia l'ensenyança a les escoles religioses, la qual va ser promulgada el dia 2 de juny. El dia 7 de juny es va crear la Junta Nacional de Substitució de l'Ensenyament Religios i el dia 18 es va publicar el decret de creació de les comissions mixtes municipals encarregades de substituir l'ensenyança religiosa per l'ensenyança estatal. L'ensenyament secundari s'havia de substituir abans del dia 1 d'octubre i el primari abans del dia 1 de gener de 1934. Aquesta situació desencadenà un seguit d'accions, tant per part dels partidaris de l'ensenyament religiós com pels seus detractors.

Les congregacions religioses amb seu a Catalunya, assessorades jurídicament i amb el suport dels pares dels seus alumnes, varen endegar una campanya explicativa sobre la necessitat de transformar les seves escoles en mútues escolars integrades a la Federació Catalana d'Ensenyament Lliure. Immediatament els pares i els titulars dels col·legis confessionals de Tàrrrega iniciaren les gestions pertinents i crearen la Mútua Escolar Mestre Güell. Es redactaren uns estatuts que foren aprovats pel Govern Civil de Lleida i es formalitzà l'ingrés a la Federació Catalana d'Ensenyament Lliure. Segons els estatuts de la Mútua Escolar Mestre Güell, els pares eren els mutualistes que pagarien una quota com a socis i la matrícula que fins ara pagaven per l'ensenyament dels seus fills; la junta tenia el dret de seleccionar els professors; la mútua podia llogar els locals de les congregacions religioses; els religiosos titulars podien ensenyar com a ciutadans, etc. L'oferta de la Mútua Escolar Mestre Güell es va fer extensiva a altres col·legis religiosos de l'entorn amb la finalitat de poder assegurar llur continuïtat de funcionament, a partir de l'1 d'octubre de 1933 (31).

La fórmula de passar la titularitat dels col·legis a la Mútua Escolar Mestre Güell no podia resoldre del tot el problema de l'Escola Pia en tenir l'Ajuntament la propietat de l'immoble que estava utilitzant. Per aquest motiu, el govern provincial dels escolapis va prendre la decisió de comprar el Modern Liceu, traslladar-hi els cursos de batxillerat i així poder garantir el curs 1933-1934. El pare Baburés, que va ser un testimoni qualificat de l'afer, ho explica així: (...) Els professors serien els mateixos que ja tenia l'acadèmia, si volien continuar, i els pares escolapis que fessin falta, camuflats de professors seglars, completarien el claustre. Per

tal de donar més verisme al camuflatge, a últims d'agost del 1933 arribà a Tàrrrega el P. Lluís Martínez, impecablement vestit de seglar, i va hostatjar-se a casa del farmacèutic Sr. Emili Mestres. Des d'allà va enllestir les obres que, de l'acabament del curs ençà, es realitzaven i, des del Modern Liceu, va anunciar l'obertura de la matrícula per al nou curs.

De manera fulminant, s'esfondrà tot el camuflatge. Quan al col·legi es digué a les famílies que els alumnes de batxillerat havien d'anar a matricular-se al Modern Liceu, la resposta fou unànime: No. Si no podia fer el batxillerat als escolapis, el nen estudiaria comerç i santes pasqües! Se'ls digué la veritat, i tot quedà com abans, però en un altre lloc. Al Modern Liceu es donaven especialment classes de comerç oficial, idiomes i assignatures secundàries. En portar-hi el batxillerat, quedà una escola molt completa que exigia molt de professorat. De la plantilla de l'acadèmia es quedaren únicament el Sr. Miquel Puig, l'actic director, i el Sr. Ramon Burgués. Els escolapis que completaren el primer claustre foren: P. Lluís Martínez, director; P. Pau Roca, vingut d'Iratxe; P. Isaac Salvat, d'aquesta comunitat; P. Josep Baburés, de la mateixa comunitat; P. Josep Mas, vingut de Barcelona.

Les condicions pedagògiques del local eren força acceptables. Les aules resultaven reduïdes, però suficients per al nombre d'alumnes de cada curs. Adhuc la interdependència de les aules, que suposava l'adaptació d'una mansió familiar a una escola, no resultava excessivament molesta. La perfecta coordinació dels horaris reduïa al mínim les molèsties dels desplaçaments dels grups en les hores lectives... (.) Les nenes que estudiaven al Modern Liceu, continuaren estudiant-hi... (.) El professorat i els alumnes interns vivien, naturalment, al col·legi, i anaven i venien degudament acompanyats» (32).

Si bé per una banda els col·legis afectats per la Llei de Confessions i Congregacions Religioses buscaven solucions per evitar el tancament dels seus centres, per l'altra, els grups més radicals d'esquerra estaven pressionant el govern municipal per materialitzar el traspàs de l'ensenyança religiosa a l'ensenyança estatal.

Durant la segona quincena de juny, Unió Republicana va convocar una reunió amb representats d'Acció Catalana Republicana, Bloc Obrer i Camperol, Cooperativa Obrera, Societat de Paletes i Sindicats de Treballadors amb la idea de crear una comissió que s'encarregués de promoure el traspàs de l'ensenyament religiós. Uns dies més tard, els mateixos partits i sindicats, amb l'excepció d'Acció Catalana Republicana, varen presentar un escrit a l'Ajuntament demanant que es rehabilités el

local que ocupaven els escolapis per escoles públiques, amb mestres públics i, alhora, que se sol·licités la implantació de la segona ensenyança, al mateix col·legi, i a partir del mes d'octubre (33). Aquest document va ser llegit i comentat a la sessió municipal del dia 3 de juliol. L'alcalde manifestà que l'Ajuntament, «que procura sempre el bé del poble i ha de complir la llei», estudiarà el tema i en donarà la corresponent resposta. Uns dies més tard l'alcalde va rebre l'ordre de constituir la Comissió Mixta Local encarregada del traspàs de l'ensenyament, de la qual n'havien de formar part dos mestres nacionals, un regidor i un pare de família nomenat per la Direcció General de Primera Ensenyança. En la sessió municipal del dia 5 d'agost, Luís Agell, regidor de la Comissió Mixta, notificà que, juntament amb el diputat Antoni Secanell, havien iniciat gestions per aconseguir que la Generalitat comprés el Palau dels Marquesos de la Floresta i el cedís a l'Ajuntament per destinar-lo a institut de segona ensenyança. En la sessió del dia 13 de setembre es tornà a parlar del tema i es comentà que encara no s'havia rebut cap resposta per part de la Generalitat (34). Era evident que el govern municipal estava fent temps i no tenia cap intenció de donar passos contra l'Escola Pia. En realitat els qui estaven pressionant eren els seus enemics de sempre en un moment de gran inestabilitat política, social i econòmica. Tota la gent de dretes estaven treballant a fons per poder enderrocar el Govern d'esquerres a Madrid, davant la imminent convocatòria electoral.

A Tàrraga, les notícies sobre l'educació eren, en certa manera, desconcertants. Alguns pares no sabien on matricular els seus fills; els centres religiosos restaven expectants davant el desenllaç incert dels greus esdeveniments; les noves escoles graduades encara estaven en obres; a les aules de les escoles públiques els alumnes estaven materialment amuntegats; etc. Tot era un interrogant. Sembla clar que, davant el radicalisme patològic de les esquerres, el govern municipal va saber utilitzar a fons la inesperada i extraordinàriament oportuna concessió de l'Escola d'Arts i Oficis.

Amb tot, l'Escola Pia va començar el curs a les aules de primària de sempre, i el batxillerat i el comerç, al Modern Liceu. Segons el cens municipal del mes de juliol de 1933, el nombre d'alumnes era de 225, els quals hagueren de disminuir durant el curs 1933-34.

1.2.5 LA CONCESSIÓ DE L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS

Els contactes esmentats entre la Comissió Mixta Local i el Consell Pedagògic de la Ge-

neralitat es varen donar en un moment en certa manera oportú, ja que el tancament de centres religiosos de Catalunya va permetre la creació d'una vintena d'instituts públics i de col·legis subvencionats -fins llavors solament hi havia nou instituts a Catalunya (35)-. Ara bé, el projecte d'Antoni Secanell no passava pel tancament de l'Escola Pia, sinó que demanava la creació d'un centre públic de segona ensenyança paral·lel. No cal dir que la política de la Generalitat no podia estar de cap manera d'acord amb una solució semblant i, evidentment, l'alcalde i Antoni Secanell n'havien de ser molts conscients.

Des de la proclamació de la república, una de les estratègies utilitzada per Acció Popular fou la d'evitar i controlar el creixement del Sindicat de Treballadors, creant l'alternativa del Sindicat Catòlic (36). En aquella tardor tensa i delicada una proposta orientada vers la formació professional dels joves i dels mateixos

CRÓNICA TARGARINA

ANY XIV :: NUM. 648

TÀRREGA

27 GENER DE 1934

Redacció, Administració i Impremta, Alonso Martínez, 6, Telèfon 122

LA NOSTRA JOIA

Si alguna vegada hem desitjat amb tota la intensitat possible, que la nostra ciutat tingués plena consciència d'algun esdeveniment que s'escriu en la seva història és, certament, en la festa de demà.

Es molt possible que un tant per cent elevat de ciutadans, no donaran al fet que motiva aquesta festa tota la magna importància que realment acusa. Seria inexacte, però, que volguéssim negar l'interès evident que tota la ciutat demostra davant la imminent inauguració del Grup Escolar i de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics.

Posats en aquest camí, doncs, no creiem exagerar si sostenim que demà Tàrraga viurà unes hores que marcaran una fita en les pàgines de la seva vida. I aquesta fita, a nosaltres, a tots aquells als quals atreu o interessa veritablement no sols l'economia del poble, sinó l'economia i la cultura del poble, aquesta fita, diem, marcarà ensems una de les nostres joies més profundament sentides. Aquella obra altament difícil del Grup Escolar i aquella altra per a moltes poblacions dissortadament impossible de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics, totes dues quimeres, podríem dir, han esdevingut realitat.

Alegreu-vos, doncs, ciutadans de Tàrraga i feu ostensible la vostra alegria. Difícilment en una altra ocasió tindrèu lleure de manifestar amb més justícia el vostre orgull legítim davant d'unes gestes que ens honoren a tots plegats en tanta de manera. Cal que demà, diada de cultura i de civisme, donem expansió als sentiments d'afinitat espiritual que ens lliguen a la tradició d'una època intel·lectual francament modesta i al pervindre incògnit, però prometedor d'una floració esplèndida.

Alegreu-vos, doncs, targarins, que cometran un pecat contra l'optimisme aquells que no expliquen en l'onada de l'entusiasme popular, l'entusiasme llur.

Endomasseu els balcons i finestres. Feu que totes les cases, aquests habitants muts de la població als quals per dissort no vau saber donar-los un aspecte arquitectònicament alegre, demà somriegin amb l'expressió de la nostra senyera, emblema de patriotisme, de pau, d'aliança. CRÓNICA TARGARINA, amb l'emoció profunda d'aquests moments solemnes, saluda totes les autoritats i personalitats que viurán acompanyar-nos en la nostra alegria, i ens és grat de creure que la germanor nascuda a ran d'aquestes hores de convivència amb la nostra gent i amb les nostres coses, marcarà en els il·lustres visitants un solc imborrable en la seva llista de records més agradables.

No podríem acabar sense retre des d'aquest lloc i amb tota l'ànima, el nostre homenatge a les dues voluntats fermes, decidides, desinteressades d'aquells dos homes que l'atzar posà en el camí de la vida de Tàrraga i que en definitiva són els gestadors veritables de les obres que demà esdevenen realitat oficial.

LA REDACCIÓ

treballadors podia ser un mecanisme alternatiu i d'una suficient ressonància popular capaç de traslladar a un segon terme la qüestió innegociable i inalterable de l'Escola Pia. Així, es començà a parlar de la necessitat de crear una escola de treball vinculada a l'Escola de Treball de Barcelona. Precisament un dels articles publicats a favor de la necessària implantació a la ciutat el signava Esteve Falcó Serrano, president del Sindicat Catòlic d'Acció Popular (37). En relació a aquestes escoles, la Generalitat volia diversificar-les en les especialitats industrial, comercial, agrícola i artística, alhora que pretenia implantar-les arreu de Catalunya (38).

El tema de les escoles professionals s'anà perfilant amb motiu de l'exposició sobre pintors targarins que s'inaugurà els dies de la Festa Major de setembre del 1933, organitzada per les principals institucions culturals i patrocinada per l'Ajuntament. Ramon Novell en fou el principal impulsor a través de Palestra. Entre els expositors va presentar la seva obra Angel Oliveres, força vinculat a la ciutat, advocat, pintor de renom en els àmbits artístics de Madrid i amb bones amistats dins el món polític. En la sobretaula de l'àpat que l'Ajuntament va oferir als autors, als organitzadors, a alguns il·lustres visitans i a les autoritats, es parlà de la necessitat de crear una escola d'arts i oficis i també una escola de treball i agricultura a Tàrraga. Il·lusionats amb en projecte, a partir de les possibilitats que semblava entreveure Angel Oliveres a més de la seva plena disponibilitat per fer les gestions oportunes a nivell del Govern de l'Estat, s'anà perfilant la idea. El primer pas fou la sol·licitud oficial de l'Ajuntament de Tàrraga, aprovada per unanimitat en la sessió del dia 9 d'octubre de 1933, la qual manifestava, entre altres coses, el següent:

«1) Demanar al Ministeri d'Instrucció Pública la creació d'una escola d'arts i oficis a Tàrraga. 2) L'Ajuntament posaria el local; a més, es faria càrrec de les despeses, subministraria l'energia elèctrica, la neteja i la conservació dels materials. 3) També pagaria els sous dels professors fins que l'Estat es fes càrrec de l'escola» (39).

Angel Oliveres retornà a Madrid amb el compromís de gestionar la petició de la ciutat de Tàrraga.

En aquells dies, el president de la república Niceto Alcalà Zamora estava intentant superar una important crisi de govern. A primers de setembre Manuel Azaña, president del Govern, presentà la dimissió al president de la república el qual, després de diverses consultes, encarregà a Alejandro Lerroux, líder del Partit Republicà Radical, la formació de go-

vern, que durà encara no un mes. El dia 9 d'octubre, Diego Martínez Barrio, també dels radicals, presentà la llista d'un nou Govern en el que Domingo Barnés, del PRR, tenia la cartera del Ministeri d'Instrucció Pública. L'endemà, dia 10, es publicà el decret de convocatòria d'eleccions legislatives que s'havien de celebrar el dia 19 de novembre (40). Cau dins la lògica política suposar que en mig d'aquella crisi governamental, amada d'una frenètica campanya electoral en què el Partit Radical preparava l'aliança amb la dreta conservadora de la CEDA per guanyar la coalició de les esquerres, Angel Oliveres trobés la gran oportunitat per aconseguir amb rapidesa la signatura de l'ordre ministerial que concedia a Tàrraga l'Escola d'Arts i Oficis.

La notícia fou coneguda telegràficament per l'Alcaldia el dia 19 d'octubre i el dia 23 es va rebre oficialment l'ordre del Ministeri d'Instrucció Pública, la qual disposava «que hi hauria un professor de dibuix artístic, tres auxiliars (un de dibuix lineal, un d'aritmètica, geometria pràctica i elements de construcció, i un de gramàtica i cal·ligrafia), a més d'un mestre de taller de forja artística. El sou del professor era de cinc mil pessetes anuals; el dels auxiliars i del mestre de taller era de dues mil pessetes anuals». Aquestes despeses serien assumides, momentàniament, per l'Ajuntament fins que l'Estat destinés una partida dins els seus pressupostos per al manteniment de l'escola. L'advocat Angel Oliveres era nomenat delegat del Govern per a l'organització i direcció d'aquesta escola (41). Angel Oliveres arribà a Tàrraga el dia 22 i va ser rebut a l'Ajuntament per l'alcalde, els regidors i representants de diferents entitats, i l'endemà se li donà possessió del càrrec. Pel dia 24 es va convocar un acte a l'Ateneu, presidit per l'alcalde en el que Ramon Novell i Angel Oliveres varen explicar què seria i com funcionaria l'Escola d'Arts i Oficis (42).

La creació de l'Escola d'Arts i Oficis, la seva difusió, els mecanismes de matriculació, la campanya electoral, les eleccions legislatives i la imminent inauguració del nou edifici de les escoles graduades, acapararen l'opinió de la ciutat, alhora que quedà en un segon pla l'activitat de la Comissió Mixta Local del traspàs de l'ensenyament religiós a l'estatal.

2. LA POLÍTICA EDUCATIVA DEL SEGON BIENNI REPUBLICÀ (novembre de 1933-febrer de 1936)

Les eleccions del novembre de 1933 van ser guanyades pels partits de centre dreta encapçalats per la Confederación Española de

Derechas Autónomas (CEDA) de Gil Robles i el Partit Republicà Radical (PRP) de Lerroux. El nou Govern donà un gir radical en política educativa que molts autors han qualificat com una vertadera contrareforma. Al març de 1934 es va suspendre la Llei de Congregacions i Associacions Religioses, l'1 d'agost es va prohibir la coeducació a l'escola primària que els governs anteriors havien tolerat, i quedà ralentitzada la política de construccions escolars de la legislatura anterior. A partir dels fets d'octubre de 1934 es van retractar els nomenaments de professors que havia fet la Generalitat, es varen suprimir els Consells Regionals de Primera i de Segona Ensenyança –òrgans que donaven una certa autonomia educativa–, varen desaparèixer els cursos populars de català i així s'anaren abolint les poques responsabilitats autonòmiques en matèria educativa. També va desaparèixer el Govern de la Generalitat i va quedar en suspens el mateix Estatut d'Autonomia del 1932.

2.1 L'ENSENYAMENT A TÀRREGA

Els resultats de les eleccions legislatives a la ciutat no podien ser més explícits: les dretes obtingueren el 67 % del vots i les esquerres el 33 % . A Catalunya, la Lliga havia aconseguit 24 escons i ERC s'havia quedat amb 19.

La proximitat i els mateixos resultats de les eleccions legislatives; la mort del president de la Generalitat i l'elecció de Lluís Companys amb l'abstenció dels diputats de la Lliga al Parlament de Catalunya, l'escassa presència de les esquerres a l'Ajuntament de Tàrraga i l'enorme tensió ciutadana provocada per la legislació republicana sobre l'ensenyament religiós, dugueren a una radical polarització política entre les dretes del Centre Autonomista Català i les esquerres del Front Republicà Obrer. Els resultats electorals una vegada més van ser favorables a les dretes, les quals aconseguiren la majoria amb onze regidors davant el cinc de les esquerres. A partir d'aquells moments la ciutat hagué de viure l'enfrontament permanent de les dretes i de les esquerres amb un gravíssim desenllaç a partir dels Fets d'Octubre de 1934.

Els cinc regidors de la minoria municipal varen ser detinguts i empresonats, i al gener de 1936 foren jutjats i condemnats a sis mesos de presó menor. Aquests greus incidents varen marcar, irreversiblement, la vida de la ciutat fins la mateixa guerra civil. L'Ajuntament quedà reduït al grup de la majoria sense oposició. Amb tot, la llibertat dels presos i el retorn a la normalitat política esdevingué l'objectiu prioritari per a molt ciutadans (43).

2.1.1 L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS I LES ESCOLES PÚBLIQUES GRADUADES

La creació de l'Escola d'Arts i Oficis i la inauguració del nou edifici del grup escolar varen provocar satisfacció tant a les dretes com a les esquerres. A les dretes perquè ho varen considerar com el fruit més preat de la seva política municipal; a les esquerres perquè, si bé no els corresponia com a èxit polític, esdevien realitats altament positives en relació al seu programa educatiu estatal, tant per als infants com per als treballadors. El que sí és cert és que, tant els actes d'inauguració com el procés endegat per al seu funcionament, van ser tan ben aprofitats pel govern municipal, que gairebé aconseguiren silenciar, durant uns mesos, la combativa minoria d'esquerres a l'Ajuntament. La ciutat de Tàrraga va aconseguir, una vegada més, una acceptable convivència col·lectiva malgrat l'enfrontament polític que s'anava generant arreu, i especialment a Catalunya, entre el Govern de la Generalitat i el Govern contrareformista de l'Estat.

Any IV.

Tàrraga, 27 gener de 1934.

Número 111

TOT UN GUANY

DEMA prendrà estat oficial entre nosaltres l'Escola d'Arts i Oficis, amb motiu de la seva inauguració. Amb l'assoliment d'aquesta Escola, de la qual n'esperem tan saberosos fruits, hem vist els targarins superar tots els somnis que en aquest sentit cultural podem mai imaginar, amb tot i l'abreviament que el nostre amor pot sentir per la ciutat nostrada. Tingueu en compte, si us plau, quina ciutat de la categoria de la nostra pot proposar-se de bastir dintre els seus murs una aital Escola. Més aviat és fàcil de considerar quantes i quantes són les ciutats de molta més importància i de molt més alta categoria que la nostra que es daleixen gairebé impotents pel que nosaltres des de demà mateix fruitem.

Si fins diríeu que la mateixa gènesi d'aquesta Escola és un conte de fades! No cal pas treure com ens ha pervingut quan tothom sap que ho devem a l'amor i a l'interès d'un magnat de l'art. Diríeu que com un cavaller de llegenda, en retornar al poble dels seus, ha volgut fer-li ofrena d'un bell present que necessàriament ha de marcar una fita en el desenvolupament cultural del nostre poble. Tàrraga en sent un profund agraiement. I és més gran encara el nostre reconeixement en veure que l'ofrena de l'alt cavaller va directament a aquells que en tenen més fretura. És l'estament obrer qui pot i té de treure'n millor guany. A ells toca de saber-ne treure tot el fruit que hom n'espera.

No ens cansarem de repetir que també esperem que en sabrà treure. L'èxit de matrícula n'és una promesa. Però no n'hi ha prou, naturalment, d'aquest nombre tan considerable de matriculats i disposats a rebre l'ensenyament. És necessari anar-hi amb un gran esperit de continuïtat i de constància, sense el qual es fa impossible d'assolir aquell grau de cultura que com a mínim hom ha d'intentar.

No fos que ens trobéssim després que del precuadíssim obsequi que se'ns ha fet no en sabem treure tot el valor i tot el fruit que porta en si mateix.

Es després de l'esplendor de les festes oficials que comença precisament el treball lent i eficaç de cada dia, que requereix una santa perseverança i un esperit fidel.

El diumenge 28 de gener de 1935 s'inaugurà solemnement el grup escolar i l'Escola d'Arts i Oficis. Fou un gran esdeveniment social per a la ciutat. El rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, Dr. Bosch i Gimpera, encapçalà el seguici de les autoritats polítiques i educatives que en tot moment foren complimentades per l'alcalde Fité; el director de l'escola d'Arts i Oficis, Angel Oliveres i Ramon Novell, en representació de les institucions culturals de la ciutat. Francesc Fité aprofità el moment en que va declarar inaugurats el grup escolar i la instal·lació provisional de l'Escola d'Arts i Oficis, per demanar «l'ajut de les autoritats presents perquè sigui atorgat l'institut de segon ensenyament que Tàrrega ambiciona». Després de l'àpat oficial i dels parlaments de rigor, la comitiva va visitar el parc de Sant Eloi. Posteriorment, a l'ajuntament es celebrà l'acte de nomenament de fill adoptiu i predilecte de Tàrrega a Angel Oliveres en reconeixement de tot el que havia fet i estava fent per l'ensenyament i la cultura de la ciutat. A continuació, a l'Ateneu, l'Orfeó Nova Tàrrega oferí un escollit concert que acabà amb el cant Els segadors. A les deu de la nit se celebrà el ball de gala com a corol·lari d'una jornada històrica per a la ciutat (44).

La instal·lació de l'Escola d'Arts i Oficis a la segona planta del l'edifici destinat a les escoles graduades era provisional. Des del moment en què es va concedir l'escola es va pensar o bé en la construcció d'un nou edifici adjunt al grup escolar, que en el seu dia va projectar l'arquitecte Florensa, o bé en la utilització del palau dels Marquesos de la Floresta. Aquest noble edifici, després de ser recuperat artísticament podria ser dignament aprofitat per ubicar-hi l'Escola d'Arts i Oficis i el futur institut de segona ensenyança. Aquest projecte esdevingué permanent i s'endegaren nombroses gestions, tant per part del consistori com per part d'Angel Oliveres. Evidentment, ningú podia pensar que la solució arquitectònica del dit edifici havia d'esperar encara molts anys (45).

Angel Oliveres, després que el ple municipal de 30 d'octubre acordés instal·lar l'Escola d'Arts i Oficis al grup escolar -s'havien visitat els immobles del palau dels Marquesos de la Floresta, de l'antiga fundició Trepal i dels magatzems d'Antoni Secanell- (46), s'inicià una gran campanya de matriculació d'alumnes mitjançant conferències explicatives –al Talladell i Vilagrassa–, juntament amb una puntual informació setmanal dels afers de l'escola a la premsa local. Els resultats foren extraordinaris. Al novembre s'havien matriculat 552 alumnes, amb 410 nois i 142 noies. Les classes s'impartien a partir de dos quarts de 6 de la tarda i els professors i auxiliars, provisional-

ment, els pagava l'Ajuntament, encara que amb dificultats i amb retard (47). El curs s'inicià a partir del dia 1 de febrer i cada alumne es matriculava d'un parell d'assignatures. Es varen programar les d'aritmètica i geometria, gramàtica i caligrafia, dibuix lineal, dibuix artístic, agricultura, escultura i física. Els professors que varen formar el primer claustre foren: Angel Oliveres, director; Ramon Gomà Massot, Josep Lorda Franco, Dídac Garcia Montero i Frederic Escusol Moretó, titulars; Magí Serés Roca, Pau Prats Pasqual, Josep Andreu Robinat i Josep Roca Miranda, auxiliars (48).

Angel Oliveres, a més de dirigir l'Escola d'Arts i Oficis i presidir la Junta Local de Primera Ensenyança, no va parar de fer gestions per aconseguir un nou local per la seva escola i el pagament dels professors per part de l'Estat. Al març de 1935 el Ministeri de Treball li va concedir una subvenció de 30.000 pessetes (49), i al maig, el mateix Ajuntament va iniciar la gestió d'un préstec de 250.000 pessetes amb la Caixa de Pensions amb la finalitat de poder construir un nou edifici, adjunt al grup escolar i projectat per l'arquitecte Florensa, el qual s'havia de destinar a l'Escola d'Arts i Oficis (50). Al setembre, en la sessió municipal del dia 23, es va llegir un decret del Govern de Madrid, que incorporava a l'Estat l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega (51). En el curs 1934-1935 s'hi varen matricular 200 alumnes.

La inestabilitat política que estava vivint el país, les dificultats econòmiques provocades per la crisi internacional i l'increment constant de l'atur expliquen a bastament la impossibilitat de l'Estat per afrontar les responsabilitats més immediates. També a l'Ajuntament se li amuntegaven els problemes. Havia assumit el finançament de les obres del grup escolar però tenia greus dificultats per poder comprar el mobiliari d'aquell gran edifici, així com per pagar els sous del professorat de l'Escola d'Arts i Oficis. Aquest darrer capítol tenia un cost de 15.200 pessetes anuals. Al juny de 1935 l'Ajuntament no tenia diners, l'Estat no aprovà cap transferència, i l'Ajuntament inicià l'any 1936 sense recursos i no va poder pagar els esmentats professors (52). El municipi tenia greus dificultats monetàries i, per altra banda, el clima social i polític no era gens esperançador.

Els alumnes de les escoles públiques, immediatament després de la inauguració del grup escolar, foren traslladats a la planta baixa del nou edifici. El problema dels dos mestres nacionals, Josep Lorda i Pietat Teixidó, era guixut. Varen continuar escolaritzant més de dos-cents alumnes fins al dia 21 d'abril, quan

es varen incorporar vuit mestres nous. Immediatament es varen crear deu seccions, amb una mitja de vint alumnes per secció (53). Així es passà d'una escola amb totes les mancances i amb reals impossibilitats d'atendre els alumnes, a una altra amb uns espais immillorables i amb un plantilla de mestres més que suficient per garantir bons aprenentatges individualitzats, segons edats i nivells. Uns dies més tard, es va constituir l'Associació de Pares d'Alumnes i també una Mutualitat Escolar (54). Es cert que mancaven persianes o cortines per protegir els alumnes del sol, que restava pendent l'arranjament dels camins d'accés a l'escola i que calia comprar més taules, cadires i material escolar, però malgrat aquests petits inconvenients, Tàrrega havia aconseguit resoldre el problema històric de l'escola pública.

2.1.2 LES COLÒNIES ESCOLARS

Fou una iniciativa d'Angel Oliveres, president del Consell Escolar de Primera Ensenyança. El projecte va consistir en l'organització d'unes colònies escolars per als nens i nenes de Tàrrega, entre vuit i tretze anys, amb preferència per aquells qui disposaven de menys recursos. Inicialment, per les colònies d'agost de 1934, es pensava en un centenar de nens i nenes, amb un cost global d'unes sis mil pessetes. Angel Oliveres va aconseguir una subvenció de 1.000 pessetes de la Generalitat, 3.000 del Ministeri d'Instrucció Pública, 500 de l'Ajuntament i, per recollir la resta va obrir una subscripció pública que setmanalment s'anava publicant als periòdics locals. Per a poder seleccionar els alumnes s'establí que cada família havia de presentar la corresponent instància a l'Ajuntament i, a partir del criteri de prioritat d'aquelles famílies amb menys recursos, es realitzaria un sorteig. Al marge del sorteig també hi podien anar aquells alumnes que es paguessin l'import de l'estança. El dia 10 d'agost, va sortir de Tàrrega la primera colònia escolar amb 34 nens i 29 nenes acompanyats dels mestres Lorda i Teixidó. Van estar quinze dies a Torredembarra allotjats a l'antic Hospital Civil atés per una comunitat de religioses. La subscripció pública va superar les 5.000 pessetes. L'experiència va esdevenir molt interessant i tota la ciutat se'n va sentir protagonista(55).

L'estiu del 1935 es va organitzar la segona colònia escolar de Tàrrega. Es va dur a terme durant la segona quinzena de juliol, a Torredembarra i al mateix allotjament de l'any anterior. L'assistència fou de 17 nens i 15 nenes. Novament va esdevenir una experiència molt enriquidora (56).

2.1.3 L'ENSENYAMENT PRIVAT I ELS COL·LEGIS RELIGIOSOS

L'Acadèmia Comercial de Lluís Plassa i Estruc va continuar la seva oferta educativa tradicional. Fou una novetat l'oferta de classes de esperanto el curs 1933-34 (57)

L'escola Modern Liceu que havia estat comprada per l'Escola Pia per a poder impartir el comerç i el batxillerat a partir de l'octubre de 1933, va publicar un anunci a la premsa local explicitant que tota la seva activitat acadèmica estava dirigida pels pares escolapis (58). Va continuar l'activitat docent fins l'estiu de 1936.

Magí Escribà i Roca fou un targarí culte i poli-facètic. Va néixer a Tàrrega el 4 de juliol de 1884 i durant les primeres dècades del segle XX va participar activament en la vida política i cultural de la ciutat. Formava part del grup d'amics i d'activistes culturals de Josep Güell i de Ramon Novell, entre altres. A la primavera del 1922, juntament amb l'empresari Manuel Perenya va integrar-se a l'equip redactor del periòdic local Vida Nova. Ell s'encarregà de la secció humorista «Cinema targarí», que anava publicant amb el pseudònim de «Pastetes». Magí Escribà esdevingué coordinador dels estudis comercials del Modern Liceu. A partir del setembre de 1933, en què l'escola passà a ser dirigida pels pares escolapis, Magí Escribà deixà el Modern Liceu i obrí l'Acadèmia Tècnica. Aquest centre estava ubicat a casa seva, al carrer del Carme, i impartia classes de preparació per superar els exàmens lliures de batxillerat, peritatge mercantil, tècnic mecànic i comerç. També feia classes de repàs de qualsevol matèria per a nois i noies.

Els col·legis religiosos de Sant Antoni, de Sant Josep i el parvulari de les germanes de la vetlla varen continuar la seva activitat docent durant tota la república. Cal pensar en la seva inseguretat i preocupació quasi constants, però, tot i els articles de la constitució de 1931 i la Llei de Congregacions i Associacions Religioses, els atacs de la minoria municipal s'encaminaren principalment vers l'Escola Pia. L'argument que s'esgrimia era sempre el mateix: la utilització d'un immoble de propietat municipal. Així, els tres centres varen continuar la seva activitat fins a la Guerra Civil.

L'Escola Pia esdevingué de nou el blanc dels atacs de la minoria municipal d'esquerres durant la primavera i l'estiu de 1935. Jaume Espinagosa i Josep Maria Planes, en el seu llibre "Tàrrega. Aproximació a la història dels seus ajuntaments entre 1884-1939", deixen constància del fort debat municipal que s'originà sobre aquest tema i escriuen: «Durant

1934 la minoria d'esquerres aprofità l'atac els escolapis per arremetre contra la majoria de dretes del consistori i fer activitat política. En la sessió del 7 de maig de 1934 els Srs. Clua, Devant, Roca, Mateu i Moreu presenten una proposició en què demanen la rescissió del contracte signat el 7 de març de 1884 amb els escolapis, car s'incomplixen les clàusules principals per ambdues parts. També proposen que, degut a la gran capacitat del local que ocupen els escolapis, aquest local s'usi per instal·lar-hi l'E.A.O., escoles unitàries, el jutjat municipal, el telègraf i altres dependències municipals» (59). Al mes de juny, la minoria tornà a insistir amb virulència sobre el mateix tema i en no poder prosperar la seva proposta, van amenaçar amb una denúncia als tribunals de justícia. De fet la situació política no els era favorable i així ho va sintetitzar força bé un editorial d'Acció Comarcal, replicant els atacs esmentats. Ho deia així: « Tot el país ha sofert durament el bienni sectari i socialitzant d'Azaña. Avui comença a aixecar-se l'ambient precisament per una política contrària imposada per la majoria dels pobles d'Espanya; i la primera tasca ha estat necessari que fos la derogació de lleis manifestament sectàries que impedièn la pacificació dels esperits i precisament la consolidació de la República. I faria riure que quan a tot arreu (..) s'ha superat la bullida revolucionària, sortíssim ara a Tàrraga amb el redícul de fer la nostra revolució (..). El Batlle i la majoria tenen prou mitjans per a no deixar-se imposar per una minoria que amb tot i proclamar-se demòcrata voldria falsejar la voluntat popular. La seva consideració i la seva força ha de consistir a saber-se emparats per la immensa majoria del poble targari, el qual d'una manera especial en aquest assumpte està sempre amb tot i per tot al seu costat» (60). L'Escola Pia, amb la seguretat que li oferia el nou règim polític i la majoria de dretes del municipi, es disposà a preparar la commemoració del cinquanta aniversari de la seva presència a Tàrraga. Després de l'ensurt dels fets d'octubre, la festa programada se celebrà solemnement els dies 23, 24 i 25 de novembre de 1934 (61). Amb tot però, la inseguretat planà de nou sobre l'Escola Pia, després de les eleccions generals del febrer de 1936 i dels esdeveniments municipals posteriors.

3. FRONT POPULAR I GUERRA CIVIL (del febrer de 1936 al gener de 1939).

La inquietud social, la por, la inseguretat ciutadana, la virulència dels sectors més radicals, la intransigència dels grups parlamentaris per tirar endavant mesures legislatives positives, obligaren el President de la república, Niceto Alcalá Zamora, a dissoldre les Corts i convocar eleccions generals pel dia 16 de febrer de 1936.

Les coalicions electorals varen esdevenir fàcils. No hi havia esperances per a una normalitat democràtica ja que l'únic objectiu era vèncer l'enemic. Això dugué, òbviament, a conviències polítiques inviàbles. Les esquerres s'integraren al Front Popular –socialistes, republicants, comunistes, sindicalistes, etc.– liderat per Manuel Azaña però amb la força hegemònica del PSOE i la UGT de Largo Caballero. Les dretes s'integraren en el Bloc de Dretes sota el lideratge de Gil Robles de la CEDA. A Catalunya es donà el mateix antagonisme però amb matisos diferencials: el Front d'Esquerres de Catalunya agrupava tots els republicans, els socialistes, els comunistes i la Unió de Rabassaires i el Front Català d'Ordre integrava la Lliga, els tradicionalistes, l'Acció Popular Catalana, la Renovació Espanyola i el Partit Republicà Català. La campanya electoral fou molt virulenta i triomfaren les esquerres arreu. Retornà el president Lluís Companys a Barcelona, es reinstaurà la Generalitat de Catalunya i totes les altres institucions autonòmiques recobraren les seves funcions. A Madrid formaren Govern les esquerres i a l'abril Manuel Azaña substituï Niceto Alcalá Zamora en la presidència de la república. Encara que a Catalunya l'oposició política de la Lliga recomanà el respecte a la voluntat popular, arreu s'estava preparant una acció militar afavorida, d'alguna manera, per totes aquelles forces que creien en les armes com a solució definitiva d'aquella societat profundament desorientada i radicalitzada. L'aixecament militar del 18 de juliol de 1936 fou l'espurna que encengué una llarga guerra civil.

El Govern de la república i la Generalitat representaven el poder legítim encara que les forces revolucionàries es transformessin en els amos de Catalunya. Foren dies de rauxa, de descontrol, de venjances personals, d'assassinats polítics i religiosos i de delinqüència pseudorevolucionària. El front d'Aragó esdevingué el límit territorial que va possibilitar la condició republicana de Catalunya. A la primavera de 1938 les forces del «nacionals» arribaren al Segrià. Evidentment, la proximitat del front concentrà grans efectius de guerra a la línia natural dels rius Segre-Ebre. A finals de desembre es desencadenà l'ofensiva militar dels antirepublicans i a primers de febrer de 1939 Catalunya esdevingué ocupada. A partir del mes d'abril la república fou substituïda per la dictadura militar dels guanyadors (62).

En l'àmbit de l'ensenyament, el triomf del Front Popular va restablir la mística republicana que s'havia intentat aplicar durant el bienni 1931-1933, i durant la guerra civil, l'educació es va convertir en un instrument ideològic i revolucionari (63). L'esperit d'aquesta política educativa el va assumir de ple la Generalitat

de Catalunya, després de declarar-se autònoma a tots els efectes, en relació al Govern de Madrid. L'educació esdevingué, juntament amb l'autonomia, la guerra i l'economia, una de les quatre qüestions bàsiques de la política catalana. El decret del 27 de juliol de 1936, publicat al Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, del 29 de juliol de 1936, va crear el Comitè de l'Escola Nova Unificada (CENU). L'apartat a de l'article primer establia que s'havia d' «organitzar, en els edificis expropiats per la Generalitat, el nou règim docent d'escola unificada que substituirà l'escola de tendència confessional». Evidentment, el CENU anà evolucionant d'acord amb la pressió de les forces polítiques que anaven intervenint en el Govern de la Generalitat. Així, va tenir la primera reestructuració a l'octubre de 1936, i la segona i definitiva el 21 de juliol de 1937. Malgrat les circumstàncies tan calamitoses en què va haver d'actuar i l'esperit revolucionari que van inspirar totes i cadascuna de les seves actuacions, sembla que va aconseguir resoldre, en certa manera, els problemes de l'escolarització dels nens i nenes de Catalunya durant la Guerra Civil (64).

3.1 TÀRREGA I LA SEVA REVOLUCIÓ EDUCATIVA

En les eleccions generals del 16 de febrer de 1936, el 59,65% del electorat targarí va votar el Front Català d'Ordre, i el 40,35% ho va fer a favor del Front Popular. La participació fou del 77,40% (65).

L'amnistia decretada pel nou Govern va permetre la llibertat dels cinc regidors d'esquerreres, els quals van incorporar-se als seus respectius escons municipals. La duresa de l'experiència que havien viscut a la presó i la força que els donà el triomf de la seva ideologia política arreu de l'Estat i de Catalunya, els dueren a una acció municipal altament radicalitzada, amenaçadora i antidemocràtica. Entre els mesos d'abril i maig forçaren la dimissió d'alguns regidors de dretes i la destitució de la resta. D'aquesta manera, l'Ajuntament de Tàrrega quedà totalment en mans de la minoria d'esquerreres i l'alcaldia fou assumida pel seu líder, Josep Devant (66).

Immediatament després del fracàs de l'aixecament militar a Barcelona, el Comitè del Front Popular de Tàrrega es constituí en milícia armada. Es requisaren vehicles, s'incautaren béns particulars i diferents immobles i el mateix Col·legi Sant Josep esdevingué la seu del Comitè Local de Milícies Antifeixistes i caserna militar, i posteriorment, oficines i seu de l'Ajuntament de la ciutat. Després d'uns mesos de rauxa revolucionària i anticlerical, el 14

d'octubre es constituí l'Ajuntament de Tàrrega format per l'alcalde Josep Devant d'ERC -de fet estava governant la ciutat des del mes de maig-, cinc regidors d'ERC, sis de la CNT, quatre del PSUC, dos de la UGT, dos del POUM i dos de la Unió de Rabassaires. Aquesta diversitat ideològica engendrà tensions permanents i àdhuc enfrontaments físics, tant al carrer com a les sessions del consistori al llarg de 1937. Al febrer de 1938 Josep Devant cedí l'alcaldia a Francesc Moreu, del mateix partit, però a l'abril fou enderrocat pel líder del PSUC, Joan Sasplugas. Evidentment, la ciutat hagué de patir les greus conseqüències de la proximitat del front durant nou mesos. El dia 15 de gener fou ocupada per l'avenç imparable de les forces «nacionals» (67).

3.1.1 L'ESCOLA PIA I ELS COL·LEGIS RELIGIOSOS

El programa educatiu del Govern, a partir del febrer de 1936, esdevingué el mateix que el que s'intentà aplicar durant el primer bienni republicà. El ministeri d'Instrucció Pública fou ocupat per Marcel·lí Domingo i F. Barnés, fins al setembre, en plena guerra civil. Així doncs, el 28 de febrer s'envià una circular a tots els inspectors de primera ensenyança establint els mecanismes que havien de seguir per posar en pràctica la Llei de Confessions i Congregacions Religioses (68). A Tàrrega, fins al dia 23 de març en què la minoria d'esquerreres s'integrà de nou a l'Ajuntament, no varen tenir ressò les directrius que s'estaven donant sobre la substitució de l'ensenyament religiós. A partir de la segona quinzena del mes de maig, i paral·lelament a la virulenta activitat municipal de la minoria d'esquerreres que aconseguí fer fora tots els regidors de la majoria de dretes, els edi-

**Vista de l'antiga
façana de l'escola
Pia, remodelada
durant la Guerra Civil,
entre 1936-1937.**

(Fotografia: Miquel Martí Florensa. Arxiu fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell, Tàrrega)

torials d'Acció Comarcal gairebé cada setmana criticaven enèrgicament la nova iniciativa governamental de suprimir l'ensenyança confessional. En un d'aquests textos es deia: «Els laïcistes espanyols entossudits en la substitució de l'ensenyament religiós diuen que de moment no van sinó a substituir l'ensenyament de les congregacions religioses. Es clar que no és aquesta l'última etapa del seu furor laïcista, sinó que ja per sentiment propi, ja per l'impuls vigorós de les sectes socialistes, el que pretenen és l'escola única estatal. No cal dir com és d'arbitrària, antijurídica, antinatural, arrabassadora dels drets més sagrats dels pares, aquesta pretensió (...)» (69).

En la sessió municipal del 3 de juny, constituït el nou Ajuntament amb regidors exclusivament d'esquerres, l'alcalde Josep Devant va desgranar el seu programa municipal. En primer lloc va comunicar que calia substituir l'ensenyament religiós de la ciutat i, alhora, rescindir el contracte entre l'Ajuntament i els pares escolapis, «perquè és incomplet per ambdues parts» i, a més, el municipi necessitava l'edifici (70). El dia 17 de juny l'alcalde va exposar al pare rector de l'Escola Pia que l'Ajuntament necessitava l'edifici del seu col·legi i varen fixar el dia 15 de juliol per deixar lliure l'immoble -el dia 10 s'acabava el curs- (71). A partir d'aquell moment s'inicià un seguit d'actuacions ciutadanes i populars amb l'objectiu d'aconseguir el retractament de la disposició del govern municipal. Immediatament, el dia 28, al local d'assajos de l'orfeó, es convocà una reunió de pares amb l'objectiu de buscar nous locals per instal·lar-hi l'Escola Pia, la qual no va ser autoritzada (72). El dimecres dia 1 es varen reunir quaranta-dos pares de família, els quals nomenaren una comissió per negociar amb l'alcalde «una fórmula harmònica de solució»: pagar un lloguer al municipi o «deixar suspesa un any l'ordre de desallotjament», entre altres propostes. L'alcalde digué que exposaria la dita petició als «companys de consistori». El mateix dia, en la sessió municipal es va llegir una instància de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, «protestant de l'acord de l'ajuntament de fer desallotjar als pares escolapis la part de l'edifici propietat de l'ajuntament», i afegint que tot el poble està en contra d'aquesta decisió (73). L'alcalde va rebatre àmpliament l'esmentada denúncia i fent història de l'actuació dels pares escolapis al municipi digué, entre altres coses, que «la seva vinguda va ser deguda a l'egoisme dels cacics d'aquell temps, puix d'aquesta manera pagant una gran quantitat de pessetes el poble i amb poques pessetes d'ells podien donar als seus fills el segon ensenyament». A continuació es va llegir una altra instància del pare provincial de les escoles pies «anunciat que promourà recurs de reposició

del contracte bilateral» (74). Evidentment el consistori mantingué la seva decisió. Aquesta irreversible postura municipal mobilitzà una part important de la ciutadania. El dissabte 4 de juliol, un estol de nois i noies iniciaren la recollida de 3.000 signatures protestant contra l'acord de l'ajuntament de fer desallotjar l'Escola Pia, les quals foren lliurades a l'alcalde Josep Devant. La Federació de Joves Cristians adreçà un comunicat a totes les entitats targarines demanat que fessin arribar el seu desacord a l'alcaldia (75). En la sessió municipal del dia 8 de juliol, es varen llegir les peticions de l'Orfeó Nova Tàrrrega, del Centre Autonomista Republicà i del Sindicat Agrícola Catòlic, per què fos revocat l'acord referent al local dels pares escolapis (76). El dissabte dia 11 Acció Comarcal publicà un editorial de tres pàgines sobre el tema amb el títol «El clam d'un poble», en el qual manifestava que s'estava desenvolupant un autèntic plebiscit ciutadà «en contra de l'acord pres per l'ajuntament en l'afer tan dissortat dels pares escolapis» (77). Obviament, el seu contingut tingué un ampli ressò en la sessió municipal del dia 15 de juliol (78). En un intent de buscar una solució més enllà del municipi, el diumenge dia 16 una colla de pares i simpatitzants de l'Escola Pia acordaren visitar el conseller de Cultura de la Generalitat per manifestar-li la voluntat del poble targarí que els pares escolapis no fossin foragitats del local i, si cal, es proposaria la possibilitat de comprar l'esmentat edifici a l'Ajuntament (79). Malgrat tots els esforços esmerçats, res ni ningú va poder evitar l'acció de desallotjament.

El Llibre de Cròniques de l'Escola Pia, avalat pel testimoniatge ocular del P. Baburés, descriu aquell fet així: «Vers les deu del matí del dijous dia 16, la comunitat estava reunida a la porteria del col·legi, esperant la representació de l'Ajuntament. Els dies anteriors s'havien retirat de les classes i dependències situades al voltant del claustre totes les taules, utensilis escolars i personals, els llibres de la biblioteca, els aparells del museu i les col·leccions d'animals, pedres i plantes, col·locant-ho tot de la manera més ordenada possible a la part del saló i internat, la qual, per ésser oficialment del bisbat, momentàniament quedava en poder nostre. També es portaren taules i altres objectes al mas Colom, propietat llavors encara dels pares de Sant Miquel de Cuixà, al Modern Liceu del carrer d'Agoders, i en cases d'amics de l'Escola Pia. Els religiosos s'havien instal·lat com pogueren a les habitacions de l'internat i al saló, on s'havia col·locat una cuina portàtil i que servia de sala d'estar mentre duressin aquelles circumstàncies. A la porteria esperaven el pare rector Lluís Martínez; els pares Pau Roca, Vicenç Roca, Isaac Salvat, Josep Baburés i Pere Font, i els germans

Andreu Camats i Ramon Bertran. Els pares Martí Sitjà, Valentí Pagès, Agustí Solà, Ramon Pujol i Pere Soy el Cl. Salvador Aragonés i el germà Filemó Marquès, havien sortit de vacances. Puntualment, a l'hora anunciada, arriben el Sr. alcalde, dos regidors i l'agutzil J. Cortada. Entren tots plegats a la sala de rebre, on se'ls ajunten poc després el notari Sr. Pasqual Mas, requerit pel col·legi per aixecar acta del lliurament i de la consegüent protesta. L'acompanyaven com a testimonis els Srs. Segarra, Sauret i Novell. Intercanviades les salutacions de rigor, el pare rector va exposar la dificultat de lliurar les claus de la casa, pel fet de no haver-hi separació efectiva entre la part de l'edifici que passava a l'Ajuntament i la part on quedava instal·lada momentàniament la comunitat. Mentre es buscava la solució, truquen a la porta i entren els Srs. Antoni Prats -alcalde destituït i posteriorment afusellat-, Joan Burgués, Antoni Costa i Josep Salvadó, consellers també destituïts, i els germans Antoni i Ramon Burgués, que venien a fer costat a l'Escola Pia i a protestar públicament de la injustícia que cometien les falses autoritats contra els escolapis i el poble de Tàrraga. De bell antuvi, el Sr. alcalde protestà d'aquella intromissió; però el Sr. Mas afirmà que legalment no podia negar-se ni la presència ni la protesta, i es redactà i firmà l'acta corresponent. L'assumpte de les claus es resolgué cercant una persona neutra i admesa per ambdues parts. Es pregà al tinent de la guàrdia civil que volgués fer-se'n càrrec, i ell, després de consultar amb els seus superiors, les acceptà. Finida la reunió, sortiren tots al carrer; el pare Font tancà la porta i lliurà les claus al tinent de la guàrdia civil. La comunitat, escortada pels amics, es dirigí per Santa Maria cap a Sant Joan i entrà pel portal de l'església i per l'escala que hi havia darrere la «panera», cap al saló que servia de menjador i sala d'estar» (80). S'havia tancat definitivament l'Escola Pia tres dies abans de l'esclat de la Guerra Civil.

El Col·legi Sant Josep, el Col·legi Sant Antoni de l'hospital i el parvulari del Col·legi Montserrat varen anar exercint la seva activitat docent sense dificultats, però amb por, davant la situació política del país i del mateix consistori. Obviament, l'inici de la guerra civil dispersà totes les germanes. El dimarts dia 21, el Comitè Local de Milícies Antifeixistes incautà totes les escoles i locals pertanyents als ordes religiosos (81).

3.1.2 LES ESCOLES PRIVADES I DE PIS

Durant el curs 1935-1936 varen funcionar amb normalitat el Modern Liceu, on els pares escolapis impartien el comerç i el batxillerat, l'Acadèmia Comercial de Lluís Plassa i l'Acadèmia

Tècnica de Magí Escrivà. L'esclat de la guerra Civil va capgirar de dalt a baix l'estructura educativa. Després de la rauxa revolucionària dels primers mesos, la Generalitat assumí el control de totes les escoles de Catalunya a través del Consell de l'Escola Nova Unificada. Evidentment, els Ajuntaments esdevingueren els instruments efectius d'aquesta centralització.

Durant el virulent debat sobre el tancament de les escoles religioses de Tàrraga, els seus defensors havien dit a tort i a dret que seria impossible la seva substitució per l'ensenyament públic. I així va ser. L'escolarització va esdevenir un problema durant tota la guerra i la recerca de locals i la petició a la Generalitat i a l'Estat de més aules i més mestres quasi va transformar-se en una obsessió per als qui s'havien apoderat del govern de la ciutat. Davant d'aquesta situació, per una part, l'Ajuntament autoritzà a la Sra. Lluïsa Jover, vídua del Sr. Vilafranca, l'obertura d'una guarderia per infants entre dos i sis anys, la qual inicià el curs el dia 15 de setembre de 1936 (82). Per l'altra, es va autoritzar el funcionament de l'Acadèmia Tècnica d'ensenyament secundari (83). Aquesta acadèmia, durant la segona quinzena de setembre va publicar tres anuncis, a tota pàgina, al setmanari Crònica Targarina oferint classes de comerç i segona ensenyança. En un d'aquests anuncis especificava que (...) « Mentre no estigui totalment estructurada l'ensenyança d'acord amb les orientacions de l'Escola Nova Unificada, aquesta Acadèmia té al seu càrrec el servei de les esmentades especialitats ...» Les quotes que havien de pagar els alumnes oscil·laven entre les quinze i les trenta pessetes mensuals, segons els cursos (84). El fet de substituir el nom de batxillerat pel de segona ensenyança potser es podria entendre per la manca de professors llicenciats. El que sí és evident és que s'hagué de confiar en l'aportació dels professors i mestres locals.

Cal pensar que l'Acadèmia Comercial va romadre oberta, ja que el seu propietari Lluís Plassa va ser un membre significatiu del Comitè Local de Milícies Antifeixistes i, posteriorment, regidor de cultura de l'ajuntament gairebé durant tota la guerra civil.

També, Joan Tous, mestre de l'Escola Pia fins el juliol de 1936, donava classes de repàs, als vespres de set a nou, al carrer Agoders, número 10 (85).

3.1.3 LES ESCOLES ESTATALS I LES DE LA GENERALITAT

Les escoles estatals varen començar el curs

1935-1936 amb una certa normalitat. Funcionava el parvulari de nens i nenes, les dues aules unitàries dels mestres Josep Lorda i Pietat Teixidó, i les vuit seccions graduades del bloc escolar. No hi havia cap problema de matrícula, amb una mitjana de vint alumnes per aula. Els locals eren nous i amplis, s'havia creat l'associació de pares d'alumnes i funcionava la Junta Local de Primera Ensenyança presidida per Angel Oliveres.

L'Ajuntament havia fet un gran esforç econòmic en la construcció i finançament del nou grup escolar. Evidentment, aquesta nova infraestructura escolar hagué de significar un increment molt important de les despeses municipals. Començà doncs el curs 1935-36 amb intermitents reivindicacions a la premsa local sobre la mancança de material escolar, retard en el pagament dels professors de l'Escola d'Arts i Oficis, no atenció municipal a l'increment d'ajut per les despeses d'habitatge dels mestres estatals, i crítiques continuades contra l'equip de govern de l'Ajuntament en el sentit de tenir àdhuc abandonades les escoles graduades (86). Cal recordar que l'oposició política al poder municipal no va gaudir d'altres mecanismes de denúncia fins al mes d'abril de 1936, en què els consellers de la minoria d'esquerres es varen integrar de nou als seus escons.

Un dels temes que va preocupar el Consell Local de Primera Ensenyança va ser la possibilitat de crear una mena de guarderia d'infants vinculada a un menjador escolar o cantina que oferís un servei de vigilància al migdia, des de la sortida de l'escola al matí fins a l'hora d'entrar a la tarda. De fet tot va quedar en de bones intencions. A més, l'ensenyament primari estatal posà en marxa el Centre de Col·laboració Pedagògica de Tàrrrega. Aquesta institució agrupava tots els mestres de la ciutat i dels pobles més propers, i estava dirigida per l'inspector de la zona. Es va normalitzar a partir del curs escolar 1935-36 amb una reunió mensual reglamentària, en què els mestres explicaven alguna de les seves experiències a l'aula o bé es presentaven ponències sobre aspectes pedagògics.

La guerra civil va capgirar del tot l'estructura educativa de la ciutat. Desapareguda l'educació religiosa, al setembre de 1936 l'escola pública hagué d'assumir el repte d'escolaritzar la totalitat dels nens i nenes de la ciutat, que segons el cens realitzat per l'Ajuntament era de 1.100 nens i nenes, entre tres i catorze anys. Després d'haver pintat les dues aules de les escoles unitàries, la de pàrvuls i les del grup escolar, durant la segona quinzena de setembre es va fer pública la realització d'un petit examen entre els alumnes censats més grans

de sis anys, amb l'objectiu d'integrar-los al nivell educatiu més adient (87). El nombre d'aules i de mestres era del tot insuficient. El pàrvuls van ser acollits, a més de l'aula pública del carrer de Sant Joan i del parvulari de la Sra. Lluïsa Jover -autoritzat per l'ajuntament-, en una tercera aula al grup escolar. Els alumnes de primària, després d'haver-se incorporat els tres mestres nomenats pel Consell de l'Escola Nova Unificada de la Generalitat (CENU), ocuparen les dues aules unitàries del carrer de Ponent i dotze més de graduades a l'edifici del grup escolar. Davant d'una ratio de més d'una setantena d'alumnes per aula, l'Ajuntament contractà els serveis de set mestres -solament dos eren titulats- que s'integraren a les escoles estatals. D'aquesta manera les classes es reduïren a uns cinquanta-cinc alumnes de mitjana (88). Sembla què la manca d'espai al grup escolar obligà al trasllat de l'Escola d'Arts i Oficis al saló de l'Escola Pia, situat sobre mateix de les capelles laterals de l'església, que s'havia incautat al Bisbat de Solsona. Alhora s'estava remodelant la resta de l'edifici.

Al gener de 1937, la Inspecció Provincial de Primera Ensenyança demanà a l'Ajuntament «el número de escuelas que necesitan para atender devidamente a toda la población escolar del municipio (...) a razón de cuarenta niños por escuela y grado», sempre amb el compromís municipal de proporcionar locals, materials i mobiliari i casa-habitacle als mestres (89). Immediatament, l'Ajuntament va demanar tretze mestres més per poder completar la plantilla dels vint-i-set que es necessitaven per cobrir les necessitats de l'ensenyança primària de la ciutat (90). L'ordre ministerial de 3 d'abril de 1937 va concedí a Tàrrrega «una graduada mixta con cuatro secciones de cada sexo y dos de pàrvulos; y, por Orden de la misma fecha que la anterior, dos unitarias de pàrvulos». La mateixa notificació establí que «tengan dispuesto los correspondientes locales, mobiliario y material para el funcionamiento de las mismas» (91). En aquells moments s'estava remodelant, de dalt baix, l'actiu edifici que havia utilitzat l'Escola Pia amb el projecte de destinar les onze aules de la planta baixa al segon grup escolar d'escoles graduades. Aquesta voluntat, amb data 26 d'abril, fou comunicada a la Inspecció de Primera Ensenyança, alhora que se li demanava que fossin nomenades mestres de les places creades les set persones que en aquells moments estaven pagades per l'ajuntament (92). La inspecció va donar resposta a la dita petició nomenant onze mestres nous, entre els qual es trobaven sis dels set que havia suggerit l'Ajuntament (93). Havent de necessitar, doncs, més espais dels previstos, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament va proposar, de forma provisional, ubicar una aula de pàrvuls a

l'edifici de l'ajuntament i l'altra a l'exrectoria. Amb el temps, s'havia pensat remodelar les antigues aules de l'escola de l'hospital per traslladar tot el parvulari, àdhuc l'aula del carrer de Sant Joan (94). De fet, aquest projecte quedà en suspens davant les necessitats hospitalàries de la guerra.

De bon antuvi, sorpren la decisió de l'ajuntament de reorientar, a partir de l'estiu de 1937, la seva política educativa vers la Generalitat de Catalunya. Com s'ha vist, feia molt poc que s'havia acceptat la proposta de l'Estat de crear una nova escola graduada i d'ampliar les aules de parvulari; s'havia aconseguit que l'Estat assumís aquells «mestres» que pagava l'ajuntament, alhora que n'havia nomenat sis més, entre ells, el nou director de les escoles estatals Salvador Martínez Sarroca. A finals de juny s'anomenà la mestra interina que faltava, Magda Renyé (95). Segurament, l'Ajuntament va rebre garanties del Departament de Cultura de la Generalitat de crear un institut polítècnic i alguna subvenció per ajudar al finançament de les obres i equipaments de l'antiga Escola Pia, si renunciava a les aules de primera ensenyança que, recentment, havien estat concedides pel Ministeri d'Instrucció Pública de l'Estat. Això, dugué a l'elaboració d'un Pla Cultural Municipal que hagué d'ésser comunicat i acceptat verbalment pel mateix president de la Generalitat de Catalunya, en la seva visita a la ciutat el dia 13 de juliol de 1937 (96). L'endemà, la Comissió de Cultura va lliurar a l'Ajuntament una proposta amb aquests termes: «Amb data 27 de gener prop-passat, vist que el Consell de l'Escola Nova Unificada no ens podia resoldre el problema creat a Tàrrrega per la desaparició de l'ensenyança religiosa, aquest Ajuntament acordà acceptar l'oferiment que, en circular del 20 del mateix mes, ens feia la Inspecció Provincial de Primera Ensenyança de Lleida i sol·licità la creació d'un grup escolar de deu graus i de tres escoles de pàrvuls, sol·licitud que ens fou atesa per l'Estat, ja que per O.M. de 3 d'abril (Gasetta del 7) ens fou concedida una graduada mixta amb quatre seccions de cada sexe i dues de pàrvuls; i per O. de la mateixa dada (Gasetta del 10) dues unitàries de pàrvuls. Ara bé, posteriorment a aquestes concessions, el 19 d'abril de 1937, la Generalitat fa públic un Decret que regula la creació d'escoles d'ensenyament primari a tot Catalunya, el qual en el seu article vint, diu textualment: «Els Ajuntaments de Catalunya no podran cedir edificis ni solars al Ministeri d'Instrucció Pública de la República ni sol·licitar la creació d'Escoles Nacionals, si no les han ofert prèviament a la Generalitat de Catalunya i han sol·licitat del Departament de Cultura llur creació». Per altra part, l'article 17 del mateix Decret, després d'indicar el dret dels Ajuntaments que haguessin fet obres

d'adaptació d'edificis amb destinació a escoles, a sol·licitar l'ajut econòmic del Departament de Cultura, diu també que si aquestes obres d'adaptació no han estat dirigides per un facultatiu del Sindicat d'Arquitectes de Catalunya, sols podrà ésser concedida subvenció si, a criteri del Conseller de Cultura, es creu que l'esforç realitzat és digne d'ésser tingut en compte.

Aquesta Comissió de Cultura creu que el Plé considerarà indubtable l'esforç que ha fet aquest Municipi en l'adaptació de l'antic casalot dels Escolapis, i que, per tant, ens veiem situats amb tots els drets dins el cas previst pel Decret de referència. Per tant, aquesta Comissió creu, i així ho proposa a l'Ajuntament, per tal de situar-nos dins de la Llei de Catalunya i gaudir dels avantatges que ens proporcionarà la subvenció immediata, que cal adoptar els següents acords: 1r. Revocar l'acord al·ludit pres amb data 27 de Gener, i comunicar a la Inspecció de 1ª Ensenyança de Lleida, el desig de què cessi el funcionament del grup escolar de vuit graus que ens ha concedit l'Estat, i en el seu lloc un de quatre graus. 2n. Sol·licitar de la Generalitat de Catalunya la creació d'una Escola de caràcter especial que Tàrrrega mereix i necessita, d'acord amb les més modernes normes pedagògiques. 3r. Posar el nou edifici dels antics Escolapis a disposició de la Generalitat, després d'haver estat inspeccionat pels tècnics que ella determini i sol·licitar ens sigui atorgada la subvenció que en justícia ens correspongui, i sempre d'acord a l'esmentat Decret del Departament de Cultura. L'Ajuntament, però, acordarà allò que cregui més convenient. Tàrrrega, 14 de juliol de 1937. La Comissió: Josep Devant, Francesc Moreu, Francesc Mateu, Magí Farnós, Ignasi Salvadó» (97).

Aquest document fou presentat al ple municipal del mateix dia. Malgrat la pressió exercida per l'Alcaldia per la seva immediata aprovació remarcant que «no s'ha plantejat al consistori mai cap assumpte tan important com aquest que equival a estructurar la revolució a la cultura», la minoria del PSUC demanà temps per què pogués ser estudiat pel seu partit. Després de diferents intervencions s'acordà celebrar una sessió extraordinària el dia 16 per resoldre el dit dictamen. En aquesta sessió s'aprovà la proposta per unanimitat, amb l'esmena que la graduada de l'Estat quedi reduïda a quatre graus, o sigui a la del grup escolar, concedida l'any 1935 (98). Amb data 31 d'agost, el Consell de Cultura de la Generalitat signà el decret de creació de les vuit seccions de l'escola graduada, que havia estat sol·licitada per l'Ajuntament de Tàrrrega (99). La dita escola es va ubicar a la planta baixa de l'edifici remodelat de les antigues escoles pies amb

CRÒNICA TÀRGARINA

SETMANARI AL SERVEI DEL POBLE

Institut Politècnic de Tàrrega

Degut al gran nombre de persones que ens demanen detalls concrets sobre les activitats a desenvolupar dins aquest centre donant, ens plau publicar avui, una breu i concisa ressenya del que serà i de les assignatures que s'hi donaran. Fem-ne un xic d'història:

Com saben els nostres lectors, arran de la rebel·lió del 19 de Juliol de l'any passat, es produí un col·lapse que, entre altres mesures, per a evitar-ne els efectes, es tingué de prendre la de procurar ocupació als obrers d'aquí. Naturalment, amb el bon criteri que sempre ha presidit les gestes del nostre poble i enmig del desori que aquell fet transcendental ocasionà, fou posada en pràctica la lluminosa idea de transformar l'antic i sordid casallot que havien ocupat els Escolapis, per a dotar-la la joventut de "la millor arma revolucionària de tots els temps: la Instrucció, pura i simple.

I, així, vingué el dia en què, davant d'una obra polida executada, es pensà en què el seu contingut estés en relació directa a l'esforç realitzat i als mereixements de Tàrrega. I és per això que no es dubtà, ni un moment, en oferir a la Generalitat de Catalunya el patronatge d'aquest noble propòsit, ja que ella ens podia garantir una trajectòria ràpida que ens donés solucions de continuïtat vers la instrucció que, ací com a tot el territori sotmès a l'espasme que sofíem, havia quedat, moralment, interrompuda. I s'obtingué l'èxit que s'havien proposat els nostres dirigents. La Conselleria de Cultura de la Generalitat, ha tingut la gen-

una capacitat d'uns quatre-cents alumnes. El Municipi s'havia de fer «càrrec de la conservació de l'edifici i despeses de llum, calefacció, aigua, neteja i personal subaltern, el qual dependrà del Departament de Cultura de la Generalitat, que aprovarà els nomenaments i podrà disposar la seva substitució, i als efectes de pagament del salari i altres d'ordre administratiu es considerarà incorporat al personal municipal de la ciutat» (100). Durant la primera quinzena de setembre quedà oberta la matrícula de totes les escoles públiques de parvulari i ensenyament primari de la ciutat.

La decisió del govern de la ciutat d'orientar la política educativa vers la Generalitat de Catalunya originà un dur enfrontament amb el nou director de les escoles públiques estatals, Sr. Martínez Surroca. Aquest, per la seva part, denuncià públicament el govern municipal d'obstaculitzar la tasca i el bon funcionament de les escoles nacionals; l'Ajuntament, per l'al-

tra, l'amonestà durament per la manca de respecte vers el Consistori pel seu comportament immoral i per la manca de transparència en el desenvolupament del seu càrrec. L'afer enfrontà radicalment la direcció i alguns mestres de l'escola estatal i l'Ajuntament, que es manifestava clarament a favor de l'escola graduada creada per la Generalitat. El Sr. Salvador Martínez, personalment i en la condició de director de les escoles de l'Estat a Tàrrega, va publicar un anunci a la premsa local comunicant que el dia 1 d'octubre s'iniciava el curs i s'admetien alumnes de totes les edats i sexes a les classes de cultura general, tall i confecció, ingrés de batxillerat, comerç i nocturnes. Les matrícules eren completament gratuïtes i per inscriure's podien adreçar-se al seu domicili particular (101). Alguns documents redactats per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament manifesten clarament dures discrepàncies contra l'actuació i les manifestacions del dit director (102).

Els temps, però, eren molt difícils. Tàrrega esdevingué un lloc de pas de noves columnes militars que anaven alimentant el front d'Aragó i, alhora fou un important enclavament de pas i recepció de refugiats, que se'ls havia d'atendre i especialment facilitar-los aliments. Després de les pèrdues del País Basc i de la Cantàbria de l'exèrcit republicà -agost de 1937- i del reforçament franquista del front d'Aragó, el nombre de nouvinguts a la ciutat esdevingué quasi inaguantable. Cada dia hi havia més nens i nenes per escolaritzar i també molts que no anaven a classe. Si es té en compte l'òbvia desorganització de l'Administració estatal i l'obsessiva necessitat d'incorporar noves quintes a l'exèrcit republicà, es pot entendre que periòdicament eren cridats a files mestres joves i no tan joves. Llavors el seu lloc quedava vacant i no sempre es podia cobrir amb un nou nomenament. Les mestres, majoritàriament, hagueren d'assumir la difícil tasca d'organitzar el curs escolar 1937-1938, evitant amb els mitjans i amb els espais que pogueren.

3.1.4 L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS

Malgrat no haver reeixit cap de les gestions iniciades per a poder trobar un espai digne per a l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega, i davant la greu crisi que hagué de viure el govern de la ciutat, el curs 1935-1936 es va poder desenvolupar amb una certa normalitat a les aules del grup escolar, compartint l'espai amb l'ensenyament primari. Amb tot, no es va poder resoldre el retard en el pagament de les nòmnes dels professors. El tema sorgia, una i altra vegada, en els plens municipals, i sovint es recordava que l'escola era de l'Estat, encara

que mai havia assumit el cost econòmic que li corresponia. Calia buscar-hi solucions, però, en definitiva, era el consistori qui havia d'abonar els respectius pagaments. Més d'un cop, però, alguns regidors havien suggerit la utilització de les 30.000 pessetes que, feia temps l'Estat havia lliurat a Angel Oliveres per equipar els tallers de l'escola; fou l'any 1936 quan aquells diners s'utilitzaren per comprar un torn de metre, dues màquines de foradar, una mola, un contramarxes, una enclusa, cinc caragols de banc i dos caragols de peu (103).

Poques setmanes després de l'esclat revolucionari, el Comitè Local de Milícies Antifeixistes inicià la plena remodelació de l'antic convent de la Mercè, amb l'objectiu d'adequar aquell immoble per poder-hi ubicar una escola graduada d'ensenyança primària, un institut d'ensenyament secundari i una escola de treball o escola d'arts i oficis. Mentrestant, no hi havia espai per acollir els nombrosos alumnes que s'havien d'escolaritzar a partir del setembre de 1936. Fou llavors quan es decidí el trasllat provisional de l'Escola d'Arts i Oficis al saló de l'antiga Escola Pia. Era un espai rectangular de 150 m², amb bona llum i parets gruixudes que es va poder utilitzar mentre es varen fer les obres a la resta de l'edifici. A partir d'aquest curs dirigí l'escola Magí Serés, un valuós pintor amb una sòlida formació artística, molt amic d'Angel Oliveres, el qual era professor de dibuix artístic des de la fundació de l'escola. Un antic alumne de l'Escola d'Arts i Oficis té el record d'una aula plena de gent; per altra part, ens queden testimonis escrits dels mateixos professors que es queixaven de les nombroses faltes d'assistència. Deien que molts dels seus alumnes -era el febrer de 1937- preferien més anar als cafès o passejar pel pati, que assistir a les classes (104).

A l'octubre de 1937 es va fer públic el decret del Govern de la Generalitat del dia 31 d'agost, segons el qual es creava a Tàrrrega, a «l'edifici adaptat amb destinació a les escoles de la Generalitat, un Institut Politècnic elemental, que funcionarà en connexió amb l'Escola Graduada de vuit Seccions (...)». L'Institut Politècnic de Tàrrrega comprendrà un politècnic bàsic i una escola de comerç amb classes diürnes i una Escola d'Arts i Oficis amb classes nocturnes que funcionaran de la manera següent: (...) 3. Escola d'Arts i Oficis. Aquesta Escola funcionarà al vespre, a base de deu hores de classe setmanals. Comprendrà les següents especialitats: a) Secció de Mecànica: cinc cursos corresponents al grau de mestre industrial segons el pla de l'Escola del Treball de Barcelona. b) Secció d'Electricitat: grau de mestre industrial. Cins cursos d'acord amb el mateix pla. c) Secció d'Agricultura: dos cursos elementals, seguint les orientacions del pla general d'ensenyaments agrícoles. d) Sec-

ció Comercial: tres cursos elementals de les mateixes assignatures, que es donaran de dia. e) Secció de Tall i Confecció: els dos cursos preparatoris del pla d'Ensenyaments Professionals per a la Dona. f) Secció de Belles Arts: es dividirà en cinc cursos, i s'hi ensenyarà dibuix artístic, pintura i arts decoratives, amb les corresponents assignatures complementàries» (105).

La nova escola d'Arts i Oficis començà el nou curs el dia 1 de novembre de 1937, després d'haver-se inaugurat l'Institut Politècnic.

3.1.5 L'INSTITUT POLITÈCNIC

La ciutat, des del 1884, que acollí els pares escolapis, havia tingut aules de batxillerat i de comerç. Posteriorment, l'Acadèmia Comercial de la família Plassa -a partir de 1922-, el Modern Liceu de Miquel Puig -a partir del

GENERALITAT DE CATALUNYA

Institut Politècnic de Tàrrrega

Pròxim a obrir-se l'Escola al nou local, es fa avinent als ciutadans que, des del dia 20 de Setembre, de 10 a 13 hores, als baixos de l'Institut Politècnic (ex convent dels Escolapis) es procedeix a la matrícula pel curs de 1937-1938 i per les especialitats que s'esmenten:

Classes diurnes (edat mínima 9 anys)

Cultura general.
 Institut - Escola (Batxillerat).
 Escola de Comerç.
 Escola de Puericultura (especial per la dona).
 Educació musical.
 Dibuix i Treballs manuals (realitzacions).

Escola d'Arts i Oficis - Classes nocturnes
 (Edat mínima 14 anys)

Seccions de

Mecànica Teòrico-pràctica.
 Electricitat Teòrico-pràctica.
 Agricultura Teòrico-pràctica.
 Belles Arts i Arts aplicades (Dibuix, pintura, decoració, perspectiva, història de l'art, etc.)
 Tall i confecció.
 Idiomes.
 Càlcul mercantil (Teneduria).
 Cultura general.

L'escola admetrà alumnes d'ambdós sexes per a totes les especialitats i per rigorós torn d'inscripció. Tancada la matrícula no es tindrà dret a reclamació de cap mena, car les places tenen un límit adient a la cabuda de l'edifici. Pròperament serà publicada una detallada informació referent a aquesta magna millora escolar i el programa docent que s'hi desenvoluparà.

1927- i el mateix Modern Liceu dels pares escolapis -a partir de 1934-, havien anat ampliant l'oferta ciutadana d'estudis secundaris.

Com s'ha vist anteriorment, la minoria d'esquerres de l'Ajuntament republicà, emparant-se en la Llei de Confessions i Congregacions Religioses, no havia parat de reivindicar l'ús exclusivament municipal de l'edifici utilitzat per l'Escola Pia. Per altra part, s'ha palestat a bastament la defensa del mestratge dels pares escolapis per la majoria de dretes, la qual, davant les mancances de l'escola estatal, aconseguiren la concessió de les escoles graduades després d'haver bastit un ampli i bell edifici. L'obra havia de cobrir satisfactòriament les necessitats d'escolarització de la ciutat si no s'hagués donat la inesperada concessió de l'Escola d'Arts i Oficis per part del govern de Madrid. Sense haver pogut trobar un espai adient i exclusiu per a la seva ubicació -provisionalment s'instal·là al nou edifici de les escoles-, els esdeveniments dugueren la minoria radical d'esquerres al govern de la ciutat, la qual aconseguí desallotjar els pares Escolapis pocs dies abans de l'aixecament militar.

El Comitè Local de Milícies Antifeixistes, liderat per Josep Devant, encarregà l'elaboració del projecte de remodelació del dit immoble destinat a centre d'ensenyament al constructor targarí Sala. A finals d'agost de 1936 s'iniciaren les obres amb una plantilla d'una vuitantena de treballadors entre paletes i manobres, a la sessió municipal del 21 d'octubre se n'aprova per unanimitat el pressupost per un import de 500.000 pessetes (106). Gairebé un any més tard l'Ajuntament encarregà a la Cooperativa de Pintors, per un import de 15.514 pessetes, pintar «parets, trebols, fusta, portes, sòcols, arrimadors, reixes, aparells de calefacció i persianes», de tot l'edifici (107). L'obra restà acabada a l'octubre 1937.

La rauxa revolucionària de juliol de 1936 comportà la persecució violenta dels religiosos i la confiscació dels seus edificis. Desaparegueren així, totes les escoles confessionals. Immediatament, el Comitè Nacional de Milícies Antifeixistes -uns mesos més tard substituït pel Govern de la Generalitat- amb l'ajut econòmic dels municipis, vinculà tots els centres d'ensenyament al Comitè de l'Escola Nova Unificada. A l'octubre de 1936 el poder municipal de Tàrraga autoritzà l'obertura de l'Acadèmia Tècnica (108) amb l'objectiu de continuar oferint estudis secundaris, mentre s'esperava que el CENU pogués crear un institut públic.

Aquesta possibilitat aparegué amb el decret de la Generalitat del 19 d'abril de 1937, regu-

lant l'aportació del Govern català a la construcció i adaptació d'edificis destinats a escoles, i com a complement del decret de 6 de febrer del mateix any, en què es donava orientacions als Consells Municipals per sol·licitar la creació d'escoles, d'acord amb el pla de l'Escola Nova Unificada. A partir d'aquesta legislació, l'alcalde Josep Devant, home fort, carismàtic i líder d'ERC, aconseguí garanties suficients de l'urgellenc i president de la Generalitat Lluís Companys per elaborar un Pla cultural que implicava la presentació al Govern de Madrid de la petició de supressió de les escoles graduades de la ciutat, i així poder-les integrar a la xarxa de la Generalitat. Aquesta decisió anava acompanyada de la petició d'un institut politècnic que integraria l'Escola d'Arts i Oficis, una escola de comerç i el politècnic bàsic. L'ensenyament més novedós era, sens dubte, aquest darrer. El politècnic bàsic, «no era de cap manera un centre a l'estil de l'antic batxillerat, sinó una simbiosi de treball de taller que permetés d'apreciar capacitats i aptituds en el subjecte, a més d'una superació del nivell cultural. Després de tres anys d'aquest tipus d'ensenyament teòric- pràctic hi havia dues sortides: les escoles tècniques (aparelladors, puericultura, bibliotecària, apotecari, topògraf, és a dir, professionals experts) o la universitat» (109). S'hi accedia a partir dels catorze o quinze anys.

La premsa de Barcelona del dia 15 d'octubre i Crònica Targarina del dia 16 varen fer públic el decret de la Generalitat de Catalunya del 31 d'agost de 1937, que creava l'Institut Politècnic de Tàrraga, el seu pla d'ensenyament i el seu pressupost de funcionament (110). Aquest decret, publicat al Butlletí Oficial de la Generalitat, fou llegit a la sessió de l'Ajuntament de Tàrraga del dia 15 de novembre (111). L'article primer de l'esmentat decret deia: «és creat a Tàrraga, en l'edifici adaptat amb destinació a les escoles de la Generalitat, un Institut Politècnic elemental, que funcionarà en connexió amb l'Escola Graduada de vuit Seccions creada per Decret del 31 d'agost darrer. Article segon: L'Institut Politècnic de Tàrraga comprendrà un Politècnic bàsic i una Escola de Comerç amb classes diürnes i una Escola d'Arts i Oficis amb classes nocturnes que funcionaran de la manera següent:

1. Politècnic bàsic (Ensenyament Secundari): Seran organitzats els ensenyaments a base de vint-i-cinc hores de classe setmanals. Aquestes classes seguiran la mateixa orientació del pla d'estudis de l'Institut-Escola de la Generalitat i seran donades pel quadre de Mestres de la Graduada, completat amb professors especials de Fisiologia i Higiene; de Física i Química; de Dibuix i Treballs Manuals; d'Idiomes i d'Educació Musical.

2. Escola de Comerç: Funcionarà de dia a base de vint-i-cinc hores de classe setmanals. Els ensenyaments es dividiran en tres cursos elementals que constituiran el preparatori de la Institució d'Estudis Comercials de la Generalitat de Catalunya. Les assignatures de cultura general seran acoplades a la Graduada i hom donarà classes especials de Càlcul Mercantil i Teneduria, d'Economia Política i Geografia Comercial i de Taquigrafia i Mecanografia a càrrec de professors d'aquestes assignatures (...)» (112).

En el mateix Butlletí Oficial de la Generalitat, es concedí a l'Ajuntament de Tàrrrega «la quantitat de 165.000 pessetes en concepte d'ajud econòmic per l'esforç realitzat pel dit Ajuntament amb les obres d'adaptació a què es refereix el número anterior» (113). Un altre decret nomenà el professorat del nou institut polític (114).

L'institut polític fou inaugurat el dia 31 d'octubre de 1937, amb la presència del conseller de Cultura de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, acompanyat de diverses autoritats. Les classes varen començar l'endemà, dilluns, dia 1 de novembre. Alguns targarins que en varen ser alumnes encara avui manifesten l'impacte que els provocaren les magnífiques instal·lacions d'aquell edifici –que encara es poden observar avui– així com la dinàmica i la modernitat de les matèries que s'impartien. Aquell gran esforç, però, s'hagué d'iniciar en un context social de guerra, de limitacions i de manca de subsistències. L'abril de 1938 es van iniciar els bombardejos sobre la ciutat i la por i el desconcert planà arreu. El curs hagué d'acabar amb moltes dificultats i, possiblement, abans de l'estiu. Al setembre, el flamant institut polític es va cedir a l'exèrcit amb l'intent d'organitzar una escola d'oficials i comissaris (115). El front de guerra feia mesos que era a Lleida, a l'altra banda del riu Segre.

APENDIX 1

A) RELACIO DE MESTRES QUE VAREN EXERCIR EN LES DIFERENTS ESCOLES PÚBLIQUES DE TÀRREGA, ENTRE 1930-1939

(els que s'han pogut documentar).

1. ESCOLA NACIONAL UNITÀRIA DE NENS

(fins a la guerra civil)

- Pere Martorell Pané 9-1930 / 26-11-1931
- Manuel Benet Ortíz (interí) 9-1931 / 1933
- Josep Lorda 9-1933 /

2. ESCOLA NACIONAL UNITÀRIA DE NENES

(fins a la guerra civil)

- M. Ventura Pedrol Castellà 31-7-1923 / 9-1933
- Adela Planes (substituta) 9-1932 / 7-1933
- Pietat Teixidó 9-1933 /

3. ESCOLA NACIONAL DE PÀRVULS

(nens i nenes)

- Carme Burqueta 15-1-1929 /
- Teresa Mor a partir del 9-1936 ?

4. ESCOLA NACIONAL GRADUADA

(nens. Abril 1934-juliol 1936).

- Francesc Recasens 21-4-1934 /
- Ramon Sambola 21-4-1934 /
- Plàcid Lladós 21-4-1934 /
- Josep Bonet 21-4-1934 /

5. ESCOLA NACIONAL GRADUADA

(nenes. Abril 1934-juliol 1936)

- Carme Espanyol 21-4-1934 /
- Maria Carné 21-4-1934 /
- Montserrat Amigó 21-4-1934 /
- Teresa Capdevila 21-4-1934 /

6. ESCOLA D'ARTS I OFICIS

(gener de 1934-juliol de 1936)

- Angel Oliveres Guart (director, 10-1933 / 7-1936)
- Ramon Gomà Massot
- Josep Lorda Franco
- Didac Garcia Montero
- Frederic Escusol Moretó
- Magí Seres Roca (director, a partir de gener de 1937)
- Paul Prats Pasqual
- Josep Andreu Robinat
- Josep Roca Miranda

7. ESCOLES NACIONALS MIXTES, ESCOLES UNITÀRIES DEL CONSELL D'ESCOLA NOVA UNIFICADA (CENU) DE CATALUNYA, ESCOLES GRADUADES DE LA GENERALITAT I INSTITUT POLITÈCNIC

(durant la guerra civil)

- Josep Lorda 9-1933 /
- Francesc Recasens 21-4-1934 /
- Ramon Sambola 21-4-1934 /
- Plàcid Lladós 21-4-1934 /

- Josep Bonet 21-4-1934 /
- Pietat Teixidó 9-1933 /
- Carme Espanyol 21-4-1934 /
- Maria Teresa Carné Novell 21-4-1934 /
- Montse Amigó 21-4-1934
- Teresa Capdevila 21-4-1934 /
- Salvador Martínez Surroca 5-1937 /
(director Escola Gr.Estatal)
- Antònia Roure 5-1937 /
- Engràcia Roselló 5-1937 /
- Josep Maria Costa Jou 5-1937 /
- Pilar Ribes 5-1937 /
- Lluís Bosch 5-1937/
- Gregori Mansión Farré 5-1937 /
- Concepció Colilles Vall 5-1937 /
- Maria Pedrós 5-1937 /
- Felip Lorda Alaiz 5-1937 /
- Josep Roca 5-1937 /
- Magda Renyé 7-1937 /
- Francesc Fabós
- Joan Llopis
- Ramon Costa
- Jaume Carreras
- Dolors Pàmies
- Josep Rey
- Laura Vidal
- Josepa Sala
- Carme Ortiz
- Encarnació Montoliu
- Dolors Solé i Tàcies
- Srta. Figuerol
- Engràcia Roselló
- Josep Padullés
- Robert Vilà
- Carme Jansà
- Trinitat Farreny
- Antoni Pont Inglés
- Miquel Talens Santamans
- Manuel Balaguer
- Josep Paüls
(director de l'Institut Politècnic, a partir
d'octubre de 1937)

**B) RELACIO D'ESCOLES RELIGIOSES,
PARTICULARS I DE PIS QUE
S'HAN POGUT DOCUMENTAR
(titulars i nivells educatius).**

1. ESCOLA PIA (carrer de Santa Maria)
(1884 / 1936)

Alumnes: nens i adolescents.

Nivells:

- ensenyament primari graduat
- batxillerat elemental i universitari
- comerç
- estudis eclesiàstics del bisbat de Solsona
- escola nocturna (joves majors de catorze anys.

Serveis:

- internat masculí
- mitja pensió
- alumnes vigilats

Titular:

pare rector de la comunitat de pares escola
pis.

Mestres:

- 14 escolapis de la comunitat
- Matricula del curs 1931-32:
306 alumnes

2. COL·LEGI SANT JOSEP

(carrer de Ponent,46) (1886-1936)

Alumnes:

nens, nenes, adolescents i noies

Nivells:

- parvulari (nens i nenes)
- ensenyament primari graduat
- classes de comptabilitat
- classes de dibuix, piano i pintura
- classes de tall, confecció i brodats
- escola dominical (noies)

Serveis:

- internat de nenes
- mitja pensió
- alumnes vigilades
- Titular: superiora de la comunitat de
germanes carmelites Vedruna.

Mestres:

- 10 germanes de la comunitat
- Matricula del curs 1931-32:
260 alumnes

3. ESCOLA DE L'HOSPITAL

(plaça de Sant Antoni) (1962-1936)

Alumnes: nens i nenes

Nivells:

- parvulari (nens i nenes)
- ensenyament primari unitari (nenes)

Servei :

- menjador escolar
- Titular: superiora de la comunitat de
germanes carmelites Vedruna.

Mestres:

- sis germanes de la comunitat
- Matricula del curs 1931-32: 200 alumnes

4. COL·LEGI MARE DE DEU DE

MONTSERRAT (carrer de Comabruna)

Alumnes: nens i nenes

Nivell :

- parvulari (nens i nenes)
- ensenyament primari elemental (ne
nes)

Serveis:

- menjador escolar

Titular: superiora de la comunitat
de germanes de la vetlla.

Mestres: 2 o 3 germanes.

Matricula del curs 1931-32: 79 alumnes

5. ACADEMIA COMERCIAL (carrer del
Carme, 51) (1922-1938)

Alumnes: nens, nenes, nois, noies i adults

Nivells:

- ensenyament primari graduat:

- elemental i superior.
- comerç (lliure)
- batxillerat (lliure)
- classes de preparació per accedir a escoles especials
- classes nocturnes per a obrers
- classes per a senyoretetes
- classes d'esperanto

Serveis:

- alumnes vigilats
- Titular: Lluís Plassa i Estruch

6. MODERN LICEU (carrer d'Agoders, 16) (1927-1934)

Alumnes: nens, nenes, nois i noies

Nivells:

- parvulari
- ensenyament primari graduat: elemental i superior
- comerç (lliure)
- batxillerat (lliure)
- peritatge i professorat mercantil (lliure)
- magisteri (lliure)
- classes de mecanografia, anglès, francès, dibuix, pintura i música
- classes de repàs

Serveis:

- internat

Titular: Miquel Puig i Bonet

Director estudis comercials: Magí Escribà

7. MODERN LICEU (carrer d'Agoders,16) (juliol 1934-juliol 1936)

Alumnes: nois i noies

Nivells:

- ingrés batxillerat
- batxillerat: elemental i universitari

- peritatge mercantil
- professorat mercantil
- preparació a l'ingrés a l'escola mitjana i pràctica d'agricultura
- classes especials de preparació comercial
- classes de: francès, anglès, dibuix i pintura.

Serveis:

- internat i mitja pensió (a l'Escola Pia)
- Mestres: pares escolapis i seglars (llicenciats, pèrits mercantils, mestres i professors d'idiomes)

8. ACADEMIA TECNICA (carrer del Carme) (1935-38)

Alumnes: nois i noies

Nivells:

- batxillerat (lliure)
- peritatge mercantil (lliure)
- tècnic mecànic (lliure)
- comerç (lliure). Classes de mecano grafia, taquigrafia i idiomes
- preparació de carreres especials
- classes de repàs

Titular: Magí Escribà

9. GUARDERIA ESCOLAR

(acceptada provisionalment per l'Ajuntament. S'obrí el 15 de setembre de 1936)

Alumnes: nens i nenes.

Nivell : parvulari, de dos a sis anys.

Titular i mestra: Lluïsa Jover, Vda. de Vilafranca

NOTES

¹Per a conèixer millor el maurisme es pot consultar: TUSELL, Javier i AVILES, Juan: *La derecha espanyola contemporànea. Sus orígenes: el maurismo*, E. Espasa- Universidad, Madrid, 1986.

²GERPE LAUDIN, Manuel: *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral*, E.62, Barcelona, 1977, pàgs. 61-63.

³*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 494, 31 d'octubre de 1930. Anunci del míting de presentació del partit polític Acció Catalana Republicana, del dia 1 de novembre de 1930, en què s'anunciava la intervenció d' Antoni Bergós (delegat de les comarques de Lleida al Consell Nacional d'ACR), Domènec de Bellmunt (advocat i periodista), Estanislau Durant (advocat i exregidor de l'Ajuntament de Barcelona), Martí Esteve (advocat i regidor de l'Ajuntament de Barcelona), i Jaume Bofill i Mates (Membre del Consell Nacional d'ACR).

⁴«Targarins», a *Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 501, 4 d'abril de 1931.

⁵TERMES, Josep: *Història de Catalunya. Volum VI. 1868-1939*, E.62, Barcelona, 1987, pàgs. 333-334.

Josep Termes ha elaborat aquesta estadística dels candidats elegits a les circumscripcions catalanes, segons la seva afiliació política: - Regidors republicans 3.219 69'46% - R. independents/Lliga 1.014 21'89% - R. monàrquics 279 6'02% - R. socialistes 114 2'46% - R. comunistes 8 0'17%

⁶Algunes referències sobre la identitat política i sobre la filosofia educativa dels ministres d'Instrucció Pública i alguns dels seus col·laboradors, entre 1931 i 1933: Marcel·lí Domingo, català, mestre i dirigent del partit Republicà Radical-Socialista. Pedagògicament proper als postulats de la Institución Libre de Enseñanza, fou ministre d'Instrucció Pública des d'abril a desembre de 1931. També ocupà la mateixa cartera des de febrer a maig de 1936. Fernando de los Rios, catedràtic de dret públic, militant del PSOE i amb fortes influències pedagògiques de la Institución Libre de Enseñanza, ministre de Justícia en el Govern provisional de la república i ministre d'Instrucció Pública, de desembre de 1931 a juny de 1933. Francisco J. Barnés, militant d'Izquierda Republicana, de Manuel Azaña, i pertanyent al grup d'intel·lectuals

de la Institución Libre de Enseñanza i ministre d'Instrucció Pública de juny a octubre de 1933 i del 19 de juliol al 5 de setembre de 1936. Rodolfo Llopis, socialista i vinculat als principis educatius de a Institución Libre de Enseñanza. Fou director general d'Instrucció Primària i la seva política fou decisiva en la reforma educativa de l'Estat, entre 1931 i 1933.

⁷Dades elaborades a partir de la informació compilada per: BARRULL, Jaume: *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*, Avenç S.L., Barcelona, 1986, pàgs. 272.

⁸PUELLES BENITEZ, Manuel de: *Educación e ideología en la España contemporánea*, Editorial Labor, Barcelona, 1980, pàgs. 316.

⁹Cal veure: SORIA RAFOLS, Ramon (dir): *Diccionario Barcanova d'Història de Catalunya*, E. Barcanova, Barcelona, 1989, pàgs. 136.

¹⁰PUELLES BENITEZ, Manuel de: *Of. cit.*, pàg. 316. El preàmbul del decret de bilingüisme s'iniciava així: «La lengua catalana proscrita u combatida por la Dictadura, era ya antes de dicho régimen, y es hoy, com más intensidad y mayor extensión, la lengua con que uno de los pueblos más emotivos y creadores del territorio hispano descubre las intimidades de su conciencia y expresa sus pensamientos. Posibilitar que la lengua materna sea un instrumento de cultura es posibilitar que la cultura rinda su máxima eficacia. Ello quiere decir que, aun fijada la atención en Cataluña, porque el problema en ella es más evidente y el agravio ha sido más ostensible, no se circunscribe la solución al respeto al catalán como lengua materna, sino que se extiende a las otras lenguas peninsulares que se juzguen con idéntico derecho... Respetar la lengua materna, sea ella cual fuere, es respetar el alma del alumno y favorecer la acción del maestro permitiendo que ella se cumpla con toda plenitud».

¹¹Diversos autors: *Historia de los Sistemas Educativos actuales. Tomo II*, UNED, Madrid, 1987, p. 107.» Decreto de 6 de mayo de 1931: Escuelas primarias. Instrucción religiosa. Uno de los postulados de la República es la libertad religiosa, que en la escuela es respeto a la conciencia del niño y del maestro. Por eso, el Gobierno de la República decreta: Artículo 1º: La instrucción religiosa no será obligatoria en las escuelas primarias ni en ninguno de los demás Centros dependientes de este Ministerio. Artículo 2º: Los alumnos cuyos padres signifiquen el deseo de que aquellos la reciban en las escuelas primarias la obtendrán en la misma forma que hasta la fecha. Artículo 3º: En los casos en que el maestro declare deseo de no dar esta enseñanza se le confiará a los sacerdotes que voluntaria y gratuitamente quieran encargarse de ellas en horas fijadas de acuerdo con el maestro. Artículo 4º: Quedan abolidas todas las disposiciones vigentes que estén en pugna con el espíritu y la letra de este Decreto. Dado en Madrid, a 6 de mayo de 1931. Presidente del Gobierno: Niceto Alcalá Zamora y Torres. Ministro de Instrucción y Bellas Artes: Marcelino Domingo Sanjuan».

¹²TIERNO GALVAN, Enrique: *Leyes políticas españolas fundamentales*, E. Tecnos, Madrid, 1972. «Constitución de la República Española (9-diciembre-1931) (...) Art. 26. Todas las confesiones religiosas seran consideradas como asociaciones sometidas a una ley especial. El Estado, las regiones, las provincias y los Municipios, no mantendrán, favorecerán, ni auxiliarán económicamente a las Iglesias, Asociaciones e Instituciones religiosas. Una ley especial regulará la total extinción, en un plazo máximo de dos años, del presupuesto del clero. Quedan disueltas aquellas órdenes religiosas que estatutariamente impongan, además de los tres votos canónicos, otro especial de obediencia a la autoridad distinta de la legítima del Estado. Sus bienes serán nacionalizados y afectados a fines benéficos y

docentes. Las demás órdenes religiosas se someteran a una ley especial votada por estas Cortes Constituyentes y ajustadas a las siguientes bases: 1ª. Disolución de las que, por sus actividades, constituyen un peligro para la seguridad del Estado. 2ª. Inscripción de las que deban subsistir, en un registro especial dependiente del Ministerio de Justicia. 3ª. Incapacidad de adquirir y conservar, por sí o por persona interpuesta, más bienes de los que, previa justificación, se destinen a su vivienda o al cumplimiento directo de sus fines privativos. 4ª. Prohibición de ejercer la industria, el comercio o la enseñanza. 5ª. Sumisión a todas las leyes tributarias del país. 6ª. Obligación de rendir anualmente cuentas al Estado de la inversión de sus bienes en relación con los fines de la Asociación. Los bienes de las órdenes religiosas podrán ser nacionalizados (...) Art. 48. El servicio de la cultura es atribución esencial del Estado, y lo prestará mediante instituciones educativas enlazadas por el sistema de la escuela unificada. La enseñanza primaria será gratuita y obligatoria. Los maestros, profesores y catedráticos de la enseñanza oficial son funcionarios públicos. La libertad de cátedra queda reconocida y garantizada. La República legislará en el sentido de facilitar a los españoles económicamente necesitados el acceso a todos los grados de enseñanza, a fin de que no se halle condicionado más que por la aptitud y la vocación. La enseñanza será laica, hará del trabajo el eje de su actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana. Se reconoce a las Iglesias el derecho, sujeto a inspección del Estado, de enseñar sus respectivas doctrinas en sus propios establecimientos».

¹³AHCT, *Correspondència municipal, any 1933*. En un informe municipal s'afirma que «solament hi ha a la ciutat 1 mestre i 1 mestra».

¹⁴*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 520, 14 d'agost de 1931. Es publicà l'article «L'ensenyament primari a Tàrraga», signat per Antoni Mongrí, el qual deia el següent: «El dia de la votació de l'Estatut, els nostres deures d'informadors em dugueren a visitar el col·legi electoral que hi havia establert al carrer Ponent, on hi ha instal·lada l'Escola nacional de nois. La impressió que ens produí aquella visita, no pot ésser més dolorosa. Un local brut, ple de pols per tot arreu, en el qual les teranyines s'ensenyorien de portes i trebol, és prou i massa per treure'n la conclusió de què els fruits d'una escola d'aquesta naturalesa han d'ésser de resultats negatius per a la llar, per a la ciutat i per a la pàtria. No és que en denunciar aquest fet pretenguem carregar tota la responsabilitat al mestre que la regenta, no; puix entenem que un home quan arriba a la vellesa, ja ha complert amb els deures que imposa la llei del treball i se l'hauria de jubilar; la culpa d'aquest abandó recau de ple sobre la Junta local de primera ensenyança i de la Corporació municipal. Això és intolerable. Tàrraga no pot consentir (...)».

¹⁵AHCT. *Instrucció Pública. Ensenyament Primari*. Anys 1907- 1964.

¹⁶Cal veure: *Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 525, 19 de setembre de 1931. Article: «Qüestions escolars», de la mestra nacional de nenes. *Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 532, 7 de novembre de 1931. Article: «Repartiment de premis».

¹⁷AHCT. *Instrucció Pública. Ensenyament Primari*. Anys 1907- 1964.

¹⁸*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 507, 16 de maig de 1931.

¹⁹*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 517, 24 de juliol de 1931.

²⁰AHCT. *Instrucció Pública. Ensenyament Primari*. Anys 1907- 1964. Nombrosos documents de l'any 1931.

²¹*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 551, 18 de març

de 1932. «Sessió municipal del 14 de març de 1932. (...) «S'aprova l'addició que ha presentat el Sr. Elies a la proposició que havia quedat damunt la taula, i a continuació el mateix Sr. Elies llegeix una proposició que diu: 1ª Que es declari urgent. 2ª Que es comuniqui demà mateix al propietari del terreny on han d'emplaçar-se les Escoles, a fi d'ajustar el contracte d'adquisició del mateix. 3ª Que per la presidència sigui nomenada la comissió dels individus que han de signar l'escriptura de compra. 4ª Votar un crèdit de 150 ptes. del capítol d'imprevistos pels empleats de Secretaria, a fi d'habilitar hores extraordinàries per la confecció urgent de l'expedient de subhasta i demés tràmits burocràtics, ja que amb motiu de la confecció del cens electoral i expedients de quintes, no hi ha temps material. 5ª Acordar en la sessió d'avui que a la confecció dels tres vinents pressupostos 1933-34 i 35 es consignin la quantitat de 33.780 ptes. amb caràcter preferent, o sigui com a crèdit reconegut per a satisfer a l'empresari que construeixi les Escoles. 6ª Que no es modifiqui absolutament res del plànol i dels terrenys que hi ha assenyalats per l'arquitecte Florensa. 7ª Designar un dels dies de la propera Festa Major per a col·locar la primera pedra, i que hi assisteixin les Autoritats. Invitar als Exlms. Srs. Ministres d'Instrucció Pública i d'Agricultura i demés personalitats que designi la Presidència, perquè assisteixin a la cerimònia. 8ª Que aprovada la fórmula i obtinguda la solució, es convoqui els Presidents de les entitats que formaven la Comissió Escoles a l'objecte d'assabentar-los la resolució i a l'ensens manifestar-los l'agraïment del Consistori per la seva cooperació entusiasta referent a l'esmentat afer. Firma Antoni Elies. S'aprova sense discussió i es nomenen per firmar l'escriptura els senyors Fité, Flaquer, Robinat, Elies i Agell. I després de breus comentaris del President i alguns regidors -i de demanar el Sr. Agell un altre vot de gràcies per l'Alcalde- s'aixeca la sessió».

²²*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 565, 25 de juny de 1932. «Anunci Oficial. Plec de condicions sota les quals l'Ajuntament de Tàrraga procedirà en subhasta pública a la construcció d'un Grup Escolar Graduat en vuit sessions (quatre per a nens i quatre per a nenes). Tàrraga, a 22 de juny de 1932 (...)».

²³Els atacs sorgiren, fonamentalment, d'Unió Republicana i del Sindicat de Treballadors. Esdevenen una bona mostra d'aquest debat públic els següents textos: COMA, Glòria: *Tàrraga a la Segona República*, Pagès E., Lleida, 1992, pàgs. 79-87. *Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 551, 18 de març de 1932. ESCOLIES, M.: «El poble», a *Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 562, 4 de juny de 1932, *Acció Comarcal*, Tàrraga, números 5,6,7,8, gener-febrer de 1932. Sèrie de cinc articles s'obre el tema «El problema Escolar». *Acció Comarcal*, Tàrraga, núm. 26, 11 de juny de 1932. Article: «L'afer de les escoles».

²⁴Cal veure: NOVELL BALAGUERO, Joan: «L'ensenyament a Tàrraga (1915-1930) (3)», a *URTX. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 4, Tàrraga, 1992, pàgs. 167-192.

²⁵BABURES CARRERA, Josep: «L'Escola Pia a Tàrraga», a *Cent anys d'Escola Pia a Tàrraga 1884-1994*, A.G.Camps, Tàrraga, 1986, pàgs. 115-116.

²⁶AHCT. *Instrucció Pública. Ensenyament Primari. Anys 1907- 1964*. Document de l'any 1933.

²⁷COMA, Glòria: *Tàrraga a la Segona República*, Pagès E., Lleida, 1992, pàgs. 74-75.

²⁸NOVELL BALAGUERO, Joan: *Tàrraga: de vila a ciutat (1875- 1923)*, Madrid, 1997 (tesi doctoral, Facultat de Geografia i Història de la Universitat Nacional d'Educació a Distància), inèdita, pàgs. 100-101.

²⁹AHCT. *Instrucció Pública. Ensenyament Primari.*

Anys 1907- 1964. «Escritura del Colegio de 1ª y 2ª Enseñanza en la Villa de Tàrraga. Autorizada por D.Francisco Bergadá y Folch, Notario del Ilustre Colegio del Territorio de la Audiencia de Barcelona, con residencia a la villa de Tàrraga, a 17 de marzo del año 1884».

³⁰TIERNO GALVAN, Enrique: *Op. cit.*, pàgs. 188.

³¹Cal veure informació sobre la Mútua Escola Mestre Güell a: *Crònica Targarina*, Tàrraga, números 619, 621, 623 i 624, entre els mesos de juny, juliol i agost de 1933. *Acció Comarcal*, Tàrraga, núm. 24, 22 de juliol de 1932.

³²BABURES i CARRERA, Josep: *Op. cit.*, pàgs. 116-117.

³³*Crònica Targarina*, Tàrraga, números 617 i 618, juliol de 1933.

³⁴*Crònica Targarina*, Tàrraga, números 619, 624 i 630, juliol, agost i setembre, de 1933.

³⁵NAVARRO, Ramon: *L'educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*, E.62, Barcelona, 1972, pàgs. 73-77.

³⁶NOVELL BALAGUERO, Joan: «Introducció històrica» a *Història gràfica de Tàrraga. El segle de la modernització*, E. Antigra S.A, Tàrraga, 1997, pàg. 30.

³⁷Cal veure el conjunt d'articles que es varen publicar a *Crònica Targarina*, Tàrraga, números 629,631 i 633, setembre-octubre, de 1933.

³⁸NAVARRO, Ramon: *Op. cit.* pàgs. 73-77.

³⁹ESPINAGOSA MARSA, Jaume: «Notes històriques sobre l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Tàrraga (II)», a *Nova Tàrraga*, Tàrraga, 15 de gener de 1994.

⁴⁰Es pot veure: ALCALA ZAMORA, Niceto: *Memorias*, E. Planeta, Barcelona, 1977, pp. 244-248. RUIZ MANJON, Octavio: *El Partido Republicano Radical 1908- 1936*, E.Tebas, Madrid, 1976, pàgs. 375-384. TUSELL, Javier: *Historia de España*, E.Taurus, Madrid, 1998, pàgs. 631-633.

⁴¹ESPINAGOSA MARSA, Jaume: «Notes històriques sobre l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Tàrraga (II)», *Op. cit.*

⁴²*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 635, 28 d'octubre de 1933.

⁴³NOVELL BALAGUERO, Joan: *El comportament electoral de la ciutat de Tàrraga durant la Segona República espanyola (1931-1936)*, Tàrraga, 1988 (treball de curs de doctorat, inèdit), pàgs. 32-38.

⁴⁴Els actes d'inauguració del grup escolar i de l'Escola d'Arts i Oficis van tenir un gran tractament periodístic a: *Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 649, 3 de febrer de 1934. També a: *Acció Comarcal*, Tàrraga, núm. 112, 3 de febrer de 1934.

⁴⁵Les notícies sobre aquest projecte es poden trobar a: *Crònica Targarina*, Tàrraga, números 636, 638, 640, 646, 649 i 717, de novembre de 1933 a maig de 1935.

⁴⁶*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 636, de 4 de novembre de 1933.

⁴⁷AHCT, *Instrucció Pública. Escola d'Arts i Oficis. Anys 1933-1988*. Estadística elaborada a partir d'aquesta informació. Escola d'Arts i Oficis de Tàrraga. Curs 1933-1934.

a) Alumnes matriculats: 552. Nois 410. Noies 142.

b) Edats de l'alumnat: - 11 / 14 anys: 45% - 16 / 20 anys: 38% - 21 / 30 anys: 17%

c) Professions dels alumnes matriculats en tant per cent: estudiants 36%, empleats comerç 8%, escriptors/comptables 6%, mecànics 6%, modistes/brodadores 5%, paletes 3%, altres 36%

d) Assignatures escollides: Aritmètica i geometria 31% dels alumnes, Dibuix lineal 25%, Dibuix artístic 18%, Gramàtica i cal·ligrafia 14%, Agricultura 5%, Escultura 4%, Física 3%

⁴⁸*Ac. Comarcal*, Tàrraga, núm. 118, 5 de gener de 1934.

⁴⁹*Crònica Targarina*, Tàrraga, núm. 709, 30 de març de 1935.

- ⁵⁰*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 717, 25 de març de 1935.
- ⁵¹*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 735, 28 de setembre de 1935.
- ⁵²*Crònica Targarina*, Tàrrrega, números 720, 738, 739, 751 i 752, de juny de 1935 a març de 1936.
- ⁵³*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 660, 21 d'abril de 1934. Vinguda dels nous mestres i distribució dels alumnes de l'escola nacional amb seccions graduades:
Notes:
Primera secció: Carme Espanyol.
Segona secció: Maria Carné.
Tercera secció: Teresa Capdevila.
Super secció (antiga unitària): Pietat Teixidó.
Nois:
Primera secció: Francesc Recasens.
Segona secció: Ramon Sambola.
Tercera secció: Plàcid Lladós.
Quarta secció: Josep Bonet.
Super secció (antiga unitària): Josep Lorda.
Junta de govern del grup escolar:
President: Angel Oliveres. Dos mestres de la graduada i Dos professors de l'Escola d'Arts i Oficis.
- ⁵⁴*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 661, dia 28 d'abril de 1934.
- ⁵⁵Es troba una àmplia i puntual informació sobre la primera colònia escolar de Tàrrrega a: *Crònica Targarina*, Tàrrrega, números 667, 668, 674, 675, 676, 677 i 678, entre juny i agost de 1934.
- ⁵⁶*Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 188, 20 de juliol de 1935.
- ⁵⁷*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 631, 30 de setembre de 1933.
- ⁵⁸*Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 196, 14 de setembre de 1935.
- ⁵⁹ESPINAGOSA, Jaume i PLANES, Josep M.: *Op. cit.*, pàgs. 190-191.
- ⁶⁰*Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 126, 12 de maig de 1935.
- ⁶¹Cal veure: *Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 155, dia 1 de desembre de 1935. També: BABURES, Josep: "L'Escola Pia a Tàrrrega", *Op. cit.*, pàgs. 118-120.
- ⁶²Cal veure: NOVELL i BALAGUERO, Joan: *Les nostres contradetes. L'Urgell. Volum II: la història*, Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 1985, pàgs. 147-150.
- ⁶³PUELLES BENITEZ, Manuel de: *Op. cit.*, pàg. 348.
- ⁶⁴Es pot aconseguir una visió del que va ser i del que va fer el CENU a: NAVARRO, Ramon: *Op. cit.*, pàgs. 181-202 i 263-269.
- ⁶⁵*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 756, 21 de febrer de 1936.
- ⁶⁶Per poder seguir tot el procés cal consultar: *Crònica Targarina*, Tàrrrega, números 761, 763, 765 i 770, de març a maig de 1936. I també: *Acció Comarcal*, Tàrrrega, números 224, 226, 228 i 233, de març a maig de 1936.
- ⁶⁷Cal veure: NOVELL BALAGUERO Joan: «Introducció històrica» a diversos autors: *Història gràfica de Tàrrrega. El segle de la modernització*, *Op. cit.*, pàgs. 31 i 32. També: NOVELL BALAGUERO, Joan: «Crisi Social i destrucció (1936-1939) a diversos autors: 75 anys de presència a Tàrrrega», Fundació Caixa de Pensions, Barcelona, 1985, pàgs. 26-29.
- ⁶⁸Diversos autors: *Historia de los sistemas educativos actuales. Tomo II*, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid, 1997, pàg. 105.
- ⁶⁹*Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 235, 3 de juny de 1936.
- ⁷⁰*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 771, 6 de juny de 1936.
- ⁷¹*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 773, 20 de juny de 1936.
- ⁷²*Acció Comarcal*, Tàrrrega, números 237 i 238, dels dies 27 de juny i 4 de juliol, respectivament, de 1936.
- ⁷³*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 775, 4 de juliol de 1936.
- ⁷⁴El setmanari *Acció Comarcal*, núm. 238, 4 de juliol de 1936, reproduïx textualment la instància presentada a l'Ajuntament per la Federació de Joves Cristians.
- ⁷⁵*Crònica Targarina*, núm. 776 i *Acció Comarcal*, núm. 239, ambdues, del dia 11 de juliol de 1936.
- ⁷⁶*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 776, *Op. cit.*
- ⁷⁷*Acció Comarcal*, Tàrrrega, núm. 239, 11 de juliol de 1936.
- ⁷⁸*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 777, 18 de juliol de 1936.
- ⁷⁹*Crònica Targarina*, *Op. cit.*
- ⁸⁰BABURES, Josep: *Op. cit.*, pàgs. 121-122.
- ⁸¹En una entrevista a l'alcalde Sr. Devant, publicada a *Crònica Targarina*, del 22 d'agost de 1936, a les preguntes del redactor sobre la manera de solucionar l'escolarització a la ciutat, contestà: «Suprimida totalment l'ensenyança religiosa, ens trobem amb el greu problema de suplir aquest servei. Per a donar-hi solució, hem sol·licitat del Comitè de l'Escola Nova Unificada i de la Conselleria de Cultura de la Generalitat la creació de les onze places de mestres que ens manquen. Això ho aconseguirem amb facilitat. Després estem treballant prop del Govern de la Generalitat, per obtenir un Institut de Segon Ensenyament. També hem demanat a la Generalitat que es faci càrrec del sou dels professors i direcció de l'Escola D'Arts i Oficis (...). Ho tenim previst. Com que considerem difícil al començament de curs obrir el futur Institut, provisionalment crearem una Escola de segona ensenyança, patrocinada per l'Ajuntament, amb professors suficientment preparats per continuar amb èxit els estudis dels antics i nous escolars targarins.»
- ⁸²*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 784, 5 de setembre de 1936.
- ⁸³*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 786, 19 de setembre de 1936.
- ⁸⁴*Crònica Targarina*, Tàrrrega, números 787, 788 i 789, setembre-octubre de 1936.
- ⁸⁵*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 794, 23 de gener de 1937.
- ⁸⁶Cal veure el conjunt d'articles «Pro-Escoles» publicats a *Crònica Targarina*, Tàrrrega, números 738, 739 i 741, d'octubre-novembre de 1935.
- ⁸⁷*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 786, 19 de setembre de 1936.
- ⁸⁸*Crònica Targarina*, Tàrrrega, núm. 811, 22 de maig de 1937. Lluís Plassa, en el seu article «El problema de l'ensenyança a Tàrrrega», diu, entre altres coses: (...) «Per a un cens escolar d'uns 1.100 alumnes, Tàrrrega ha tingut fins ara 20 mestres, si no tots amb títol, els que no en tenen han suplert amb bona voluntat allò que els mancava d'experiència. L'Ajuntament ha fet un esforç lloable no permetent que cap infant quedés sense escola, quan tants cents d'infants d'altres pobles no podien gaudir d'aquest benefici. Perquè, doncs, els nostres infants no avancen com tots voldríem? (...) Toquen uns 55 alumnes per mestre, i hi han hagut mestres que han treballat bona part del curs amb 70 i 80 alumnes. (...) Ultra aquest excés d'alumnes, ningú no es vol donar compte que aquest curs ha estat un curs anormal. La manca de mestres, l'arribada de nous, el canvi d'alguns, les arribades intermitents de refugiats, la qüestió dels locals, tot ha contribuït a fer que les classes no tinguessin una composició fixa i que s'haguessin de canviar alumnes d'una classe a l'altra, diverses vegades, en perjudici llur.»
- ⁸⁹AHCT. *Junta Local d'Instrucció Pública i Primera Ensenyança. Anys 1858-1939.*
- ⁹⁰AHCT. *Op. cit.*

⁹¹AHCT. *Op. cit.*

⁹²AHCT. *Op. cit.* El document diu, entre altres coses: «Asimismo verá con gusto que los ciudadanos que se nombran a continuación los cuales han actuado como profesores en las citadas escuelas sostenidas interinamente por este Municipio, sean respetados en sus cargos y nombrados para las plazas creadas, sobre todo los dos consignados en primer lugar, ambos en posesión del título de Maestro y, el primero, con los cursillos de 1935 aprobados con el número 1. Los cinco restantes están todos en posesión del título de bachiller. José Roca Miranda, Luís Bosch Salat, Inocencio Novell Cos, Conchita Colilles Vall, José María Costa Jou, Gregorio Mansión Farré, Felipe Lorda Alaiz. Lo que me complazco en poner a su consideración, anticipándole las gracias por cuanto pueda V. hacer para satisfacer los deseos de este Ayuntamiento. Tàrrega, 26 de abril de 1937. El Alcalde».

⁹³AHCT. *Op. cit.* El document diu el següent: «Escuelas Graduadas del Estado. Tàrrega. Dirección. 3 de julio de 1937. Departamento de Hacienda del Ayuntamiento de Tàrrega. Tengo el honor de poner en su conocimiento que los maestros del estado: Salvador Martínez Surroca, director, Antonio Roure, Engracia Roselló, Josep Mª Costa Jou, Pilar Ribes, Luís Bosch, Gregorio Mansión, Concepción Colilles, Felipe Lorda, María Pedrós y José Roca, han tomado posesión de su cargo durante el segundo trimestre del corriente año. Lo que le comunico a los efectos de ser incluidos en nómina para el cobro de gratificación de casa habitación conforme por ley les corresponde. Viva muchos años por el bien de la República. S. Martínez Surroca».(firma, rúbrica i segell)

⁹⁴AHCT. *Op. cit.* Document de la Comissió de Cultura, amb data 29 d'abril de 1937.

⁹⁵*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 817, 3 de juliol de 1937.

⁹⁶*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 819, 17 de juliol de 1937. Referint-se al President de la Generalitat Lluís Companys, la notícia diu així: «Durant la seva estada ací, l'Alcalde li interessà la resolució d'un

importantíssim afer per a la cultura de casa nostra»

⁹⁷AHCT. *Op. cit.*

⁹⁸*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 819, 17 de juliol de 1932.

⁹⁹*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 825, 28 d'agost de 1937.

¹⁰⁰*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 827, 11 de setembre de 1937. Sessió de la comissió de govern municipal, del dia 6 de setembre.

¹⁰¹*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 831, 9 d'octubre de 1937.

¹⁰²AHCT. *Op. cit.* Sèrie de documents del Consell de Cultura Municipal redactats entre els mesos d'agost, setembre i octubre de 1937.

¹⁰³*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 784, 5 de setembre de 1936.

¹⁰⁴*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 799, 27 de febrer de 1937. L'article esmentat duu per títol «Es llastimós», i està signat pels professors de l'Escola del Treball.

¹⁰⁵*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 834, 30 d'octubre de 1937.

106. ESPINAGOSA, Jaume i PLANES, Josep M^a.: *Op. cit.*, pàgs. 226-227.

¹⁰⁷*Op. cit.* pàgs. 213-214.

¹⁰⁸*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 818, 10 de juliol de 1937.

¹⁰⁹NAVARRO, Ramon: *Op. cit.*, pàgs. 190-191.

¹¹⁰*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 832, 16 d'octubre de 1937.

¹¹¹*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 837, 20 de novembre de 1937.

¹¹²*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 834, 30 d'octubre de 1937.

¹¹³*Op. cit.*

¹¹⁴*Crònica Targarina*, Tàrrega, núm. 837, 20 de novembre de 1937. Es tracta d'una notícia breu citada en la crònica periodística de la sessió municipal del 15 de novembre.

¹¹⁵ESPINAGOSA, Jaume i PLANES, Josep M^a.: *Op. cit.*, pàgs. 226-227.